

M. F. GYLEN: JETA PAS VDEKJES

Titulli i origjinalit turqisht:

M. F. GÜLEN: Ölüm Ötesi Hayat

E përktheu nga origjinali: Dr. Mithat Hoxha

Redaktor: Hiqmet Patozi

ISBN: 99943-652-9-0

Përmbajtja

Paraqitje

Parathënie

Dobitë e besimit mbi ringjalljen

Metoda e vërtetimit të ringjalljes sipas kuranit

Urtësia e përgjithshme që duket në gjithësi

Jeta e përtejme, domosdoshmëri prej emrave *kerim* (bujar) dhe *rrahim* (mëshirues) të zotit

Edhe dhembshuria e bën të domosdoshëm ahiretin

Madhështia dhe dinjiteti i zotit e bëjnë të domosdoshme jetën e përtejme

Kjo bujari e gjerë e bën të domosdoshme jetën tjetër

Bukuria e përjetshme e kërkon jetën tjetër

Në krijim ka harmoni, kjo është provë e jetës tjetër

Ruajtja e informacionit këtu është argument i ringjalljes

Dëshmia e fuqisë së pasosur për jetën tjetër

Dukuria e kalbjes dhe e rigjallërimit që vërehet mbi tokë vërteton jetën e pasme

Vëmendja e treguar edhe për gjërat më të thjeshta

Argumente, argumente dhe prapë argumente...

Historia dhe filozofia thonë: "ka jetë të mbrame"!

Librat qiellorë dhe jeta tjetër

Cilësia e ringjalljes

PARAQITJE

Për shkak se parimi i “*Besimit te ahireti ose te ringjallja dhe jeta e pasme*” që është një shtyllë ose element i rëndësishëm i Islamit, është kundërshtuar dhe hedhur poshtë nga pikëpamja materialiste që ka disa shekuj që po e mban nën trysinë e vet tërë botën, ashtu si të gjithë njerëzit, për fat të keq është dobësuar edhe në zemrat e myslimanëve. Kjo gjendje, jo vetëm që na e ka prishur qetësinë e brendshme, por e ka asgjësuar edhe besimin dhe sigurinë mes njerëzve dhe e ka bërë botën të pajetueshme. Megjithëse një e treta e Kuranit flet për ahiretin ose ringjalljen dhe jetën e pasme, fakti që edhe myslimanët madje, janë përballur me privimin nga ky burim qetësie, të vë në mendime!

Dikur, meqë besimi ishte i përgjithshëm dhe i përgjithësuar, në trupin e një shoqërie të shëndoshë, mohimi ose herezia vlerësoheshin si një sëmundje e neveritshme, sepse masa e madhe e njerëzve që përbënte shumicën dhe që e kishte të paprishur qashtërsinë, lidhej me zemër pas parimeve të përcjella (të Kuranit dhe haditheve) ngaqë nuk e kishte turbulluar mendjen me filozofinë e asaj kohe të ngatërruar me deviacionin dhe herezinë! Madje edhe një gjeni si Ibni Sina (Avicena) i cili njihej si filozof islam, nën ndikimin e pikëpamjeve filozofike që u përkiste, mundej të thoshte për ringjalljen dhe jetën e pasme: “mendja nuk përparon dot në këtë rrugë”!

Kurse tani, të gjitha llojet e botëkuptimit mohues, heretik dhe ateist, të vënë sup më sup, janë tendosur dhe i kanë tronditur parimet e besimit me anë të dyshimeve dhe lëkundjeve! Përtej kësaj, shumë pikëpamje materialiste si evolucioni, për vite të tëra, në të gjithë botën, nëpër shkolla, u është sugjeruar dhe ngulur në mendje brezave të rinj. Prandaj është sheshit se ndodhemi në një pikë shumë serioze. Dhe si zgjidhje, është e domosdoshme që kjo e vërtetë, domethënë e vërteta e ahiretit ose ringjalljes dhe jetës së pasme, t’u provohet njerëzve me një metodë kuranore dhe racionale, domethënë t’u hapet një horizont i ri njerëzve të cilëve s’ua nxë dot mendja këtë të vërtetë.

Në fakt, meqë “*Grumbullimi i Madh*”¹ realizohet me anë të shfaqjes së “*Emrit të Madh*”², duke i parë dhe duke i treguar aktet e mëdha që janë të dukshme me anë të shfaqjes në shkallën më të lartë të Emrit të Madh të Zotit dhe të çdo emri të Tij, Grumbullimi i Madh provohet lehtë si pranvera, kuptohet në mënyrë të prerë dhe besohet logjikisht. Prandaj shohim se në këtë vepër të shkruar duke marrë pjesë nga bisedat dhe predikimet, duke u trajtuar emrat e Allahut, si Rrahim, Hakim, Hafidh,³ etj., është ekspozuar një metodë krejt e re vërtetimi. Veçanërisht duke trajtuar ndikimet e mira të këtij besimi mbi njerëzit e shtresave të ndryshme të shoqërisë, janë shpjeguar edhe dobitë praktike të tij. Shpresoj që ky studim që frymëzon gëzimin dhe kënaqësinë e botës së përtejme në botën tonë të brendshme, do t’u përftojë përmasa të reja vështrimeve dhe botëkuptimit tonë!

Safvet SENIH

¹ *Hashr-i Adham*, grumbullimi i madh i njerëzve pas ringjalljes në sheshin e grumbullimit për të dhënë llogari para Zotit.

² *Ism-i Adham*, emir më i madh i Zotit.

³ Respektivisht: Mëshirues, i Urtë, Ruajtës.

PARATHËNIE

O më i larti i të lartëve! Ndërsa merrnim krahë me shpirtin tonë duke soditur ekspozitat që i shtrove përgjatë rrugës sonë e pastaj na ftove për t'i parë, duke soditur më të spikaturat, më të çuditshmet veprat e Tua artistike që u dhe trajtat më të përsosura, duke soditur më të shkëlqyerën e më poetiken e atyre pikturave syverbuese e marramendëse që i vendose në zemër të natyrës e cila është një vepër arti e Jotja e që Ti i solle ato në formën e një valleje mijëra ngjyrash si shfaqje të bukurive të Tua të fshehta, si dhe duke të ndjerë e duke të parë Ty në gërvimën e lapsit Tënd e në harmoninë e librit Tënd që e shkrove me atë laps dhe e vure në shesh, pra, ndërsa merrnim krahë kështu, me anë të shpirtit tonë, na mbetën sytë në burimin e të gjitha rregullsive dhe akordeve të dukura nga të çarat e hapura nën dritën e emrave të Tu, në burimin e të gjitha ngjyrave dhe trajtave të soditura, në burimin e tingujve dhe zërave të dëgjuaara prej gjithkrah si dhe të koreve e simfonive të krijuara prej tyre. Zemrat, me atë enigmën e botëve të larta që është burimi i gjithçkaje, na ranë në dalldi...

Duke u kredhur në soditjen e së përtëjshmes nga ato dritaret veç e veç të hapura për syrin e zemrës e të besimit, guxuam të vëzhgonim formën origjinale si pemë të bërthamës së Tuba-s së zemrave tona. Dhe u nisëm drejt një udhëtimi shumë të gjatë, shumë të vështirë, por dhe shumë kënaqësindjellës për përtej, drejt një udhëtimi që zgjatet e shkon përtej e më përtej. Dhe, duke e bërë këtë, duke e bërë Deklaratën Tënde prijës për shpirtin tonë, u derdhëm rrugëve të bërë me flatra nën rrezet ndriçuese të emrave dhe atributiveve të Tua, të bërë me flatra me të vërteta dritash që shkojnë rrugë më rrugë drejt pafundësisë.

Dhe nëse në një udhëtim të tillë madhështor të përshkruar dhe legalizuar në Fjalën Tënde, me hartën të vizatuar me hollësitë më të imta, në një udhëtim për të cilin, pas hapjes, më në fund, të të gjitha dyerve me miraxhin e një të Lumturi, lindi mundësia për t'u ngjitur në ato botëra në një udhëtim të madh, e kapërcyem masën dhe prekëm në tokmakun e dyerve enigmatike të dyerve të Tua, po ia lëmë fajin paturpësisë së shpirtit tanë të pagdhundur që s' dinë se ç'është edukata dhe politesa, strehohemi në mirëkuptimin Tënd dhe të lutemi të na falësh!

O Krijues i Lartë, i Bukuri i të bukurve që na ke dhënë ekzistencë e që i ke bërë ndjesitë tona të shijojnë kënaqësinë e pafundme të ekzistencës! Ti je që na e ke shtruar para si një libër këtë gjithësi të stërmadhe dhe prapë Ti je që na i ke bërë ndërgjegjet ta ndiejnë enigmën e saj dhe që ndërgjegjet tona i ke bërë një breg për dallgët e enigmës hyjnore! Ne nuk do të ishim po të mos na kishe bërë Ti të ekzistojmë. Po të mos na e kishe hapur këtë gjithësi të shkëlqyer para si një libër e të na e tregojë dhe shpjegojë me anë të protokollarëve dhe ciceronëve të Tu të lartë (profetëve dhe të dërguarve), do të shembeshim e shkonim si një tufë të paditurish që s'të njihnin, që nuk kishin mundur të arrinin dot thellësitë e ndjesive. Dhe si do t'i njihnim këto dhe Ty dhe si do të jepeshim me mahnitje pas rrugës Tënde nëse nuk do të kishe mirësinë të na e përshkruaje Vetën, nëse nuk do të shtresojë në shpirtin tonë atë miratuesin e parë që kap e mbërthen gjërat që dimë e nuk dimë për Individualitetin e Lartë duke siguruar lidhjen mes botëve të jashtme dhe ndërgjegjeve tona e u jep atyre gjërave formë e orientim, që e bën diturinë dituri e intuitën intuitë?

Ne jemi robtë me kular në qafë të portës Tënde, kurse përshndritjet që reflektohen pa pra ndërgjegjeve tona, janë drita e ekzistencës Tënde. Ç'të kemi ne në dorë, është e dhëna Jote, dhurata Jote. Edhe një herë tjetër po e shpallim këtë; me pohimin se jemi robtë që s'pranojnë çlirim të portës Tënde, po duam të përsërisim besimin tonë!

O mbreti i zemrave, përmendja e të cilit u jep besim e siguri shpirtit tanë që mendojnë! Për t'ua çuar gjërat që ua mësove dhe përçove shpirtit tanë, atyre me zemrat të vdekura e endacake

sikurse zemrat tona, u përpoqëm të hulumtojmë dhe përcaktojmë dritaret që shohin gjërat që ndodhin dhe nga kjo ecuri e përgjithshme për kah ekzistenca Jote duke u futur vende-vende në vorbullën e materies dhe dukurive e duke u kthyer kohë më kohë edhe në vetvete, rrugët që do të na ngjisnin për në pranimin Tënd!

Duke i bërë këto, në paçim bërë gabim, kemi bërë duke ardhur tek Ti dhe duke u përpjekur për t'u bërë udhë të tjerëve. Në paçim bërë faj, në udhën Tënde kemi bërë. Gabimi mbetet gabim e faji faj gjithmonë. Me zemrat të dridhura, me shpirtrat përthyer më dysh, me kularë në qafat jemi duke pritur me tërë qenien tonë vendimin që do të japësh për ne. Dhe, duke e thënë këtë, e dimë se mëshira Jote që zgjatet e shkon gjer në pafundësi, gjithmonë është ndodhur para ndëshkimit Tënd. Është jashtë çdo diskutimi se rojave të portës Tënde që i kanë njohur favoret e Tua, nuk u ka hije faji, vetëm të lutemi, ki mirësinë të na lejosh të themi se falja Ty të ka hije shumë!

Po, Zoti ynë i Madhëruar: Mbretit i ka hije mbretëria dhe lypësit lypësia!

DOBITË E BESIMIT MBI RINGJALLJEN

Pas besimit të Allahut, rregullimi i jetës dhe vënia e saj në një regjim të caktuar për të siguruar qetësinë kolektive e të përgjithshme të njerëzimit, të gjitha këto varen nga besimi mbi ringjalljen dhe grumbullimin, domethënë, për jetën pas vdekjes.

Nuk mund të mendohet që njeriu i cili nuk beson se do të japë llogari për gjërat që bën, ta ketë jetën të drejtë. Përkundër kësaj, jeta e njeriut i cili në çdo hap që hedh, s'e nxjerr kurrë nga mendja se ka për të dhënë llogari para Allahut në botën tjetër, çdo sjellje e të cilit është shprehje e një llogarie, i cili çdo fjalë që thotë, çdo gjë që dëgjon dhe çdo prirje të zemrës i trajton me ndjeshmëri sipas atmosferës së dhënies llogari Allahut atje tej, zhvillohet në mënyrë mjaft të rregullt!

"Çdo veprim që të bësh ti, çfarëdo që të lexosh ti nga Kurani dhe çdo punë që të bëni ju, jemi patjetër Ne që ndodhemi në të dhe e dëshmojmë (që shohim çdo gjë që bëni). Nuk ka gjë qoftë edhe sa një grimcë në tokë apo në qiej që t'i ikë (dijes së) Zotit tënd! Nuk ka gjë të vogël a të madhe që të mos ndodhet në Librin e qartë! (Dija e Allahut e ka përfshirë çdo gjë. Nuk ka asgjë që të ketë mbetur jashtë dijes së Tij dhe çdo gjë ndodh vetëm me lejen e Tij!)"⁴

Pra, të gjitha sjelljet dhe veprimet hetohen nga ana e engjëjve shkruar. Çdo gjë që bëjmë, e madhe apo e vogël, e fshehtë apo e hapur, çdo gjë që mund të na duket ne e vogël dhe e pavlerë, ndërsa Allahut e madhe dhe e çmuar ose e kundërta, që mund të na duket ne e madhe dhe e çmuar, ndërsa Allahut e vogël dhe e pavlerë, pavarësisht nga ç'këndvështrim të llogarit, çdo gjë që bëjmë, vëzhgohet, hetohet dhe shënohet nga engjëj që na ndjekin dhe është i gatshëm e vëzhgues Allahut "GJYKATËS" që do të na e llogarisë çdo gjë!

Jeta që përshkohet brenda kësaj fryme dhe vetëdijeje, është e drejtë; shoqëria e përbërë nga individë që jetojnë brenda kësaj fryme dhe vetëdijeje, është e qetë; gjithashtu, çdo familje që jeton brenda kësaj fryme dhe vetëdijeje shndërrohet në kopsht nga kopshtet e Xhenetit!

Po, është vetëm një rrugë që njeriu t'i lërë marrëzitë: besimi dhe bindja në ringjalljen pas vdekjes. Ajo që do t'ua presë rrugën marrëzive të rinisë, që do t'i parandalojë përcartjet e saj, që do t'u bëhet burim shprese të moshuarve të cilët, duke shkuar dalëngadalë drejt vdekjes, pësojnë në çdo hap, një thyerje dhe një zhgënjim shprese, që në zemrat e paqëndrueshme të fëmijëve do të ndezë çdo çast qirinjtë dhe dritat e lumturisë për t'u dhënë dritë atyre, është vetëm besimi dhe bindja në ringjalljen pas vdekjes, në grumbullimin në sheshin e llogaridhënies dhe në jetën e pasme!

Nga i riu te plaku, nga femra te mashkulli, nga i drejti te mizori, çdo njeri ka nevojë të besojë në ringjalljen siç ka nevojë për ujin që pi dhe ajrin që thith!

Të pish këtë sherbet që i thonë besim dhe bindje në ringjalljen, në të njëjtën kohë do të thotë të pish gllënjë pas gllënjke qetësi, prehje e kënaqësi! Është për këtë arsye që të gjithë mendimtarët që përpiqen për paqen dhe lumturinë e njeriut dhe që kanë për synim t'i dhurojnë atij qetësi, prehje e kënaqësi, duhet ta vlerësojnë çështjen nga ky këndvështrim.

Arritja e mirëqenies, lumturisë dhe qetësisë së vërtetë nga individ, familja, shoqëria dhe tërë njerëzimi së bashku, varet nga besimi dhe bindja në ekzistencën e vendit dhe jetës ku do të bëhet llogaria e tërë akteve, të mëdha e të vogla!

Duke thënë se "kush bën një të mirë sa grimca, do ta gjejë dhe kush bën një të keqe sa grimca, do ta gjejë"⁵, Kurani shpall se ai që bën një të mirë, qoftë edhe sa grimca, do ta marrë shpërblimin e

⁴ Junus, 61.

⁵ Zilzal, 7-8.

së mirës së vet, dhe ai që bën një të keqe qoftë edhe sa grimca, do ta marrë ndëshkimin e së keqes së vet; në këtë mënyrë Kurani ngulit te njerëzit këtë ndjenjë përgjegjësie. Pasi njeriu ta përvetësojë këtë besim dhe bindje, atij mund t'i thuhet: "Bëj ç'të duash!" Sepse ngjarjet dhe realiteti shprehin se është e padiskutueshme që çdo veprim do të marrë përgjegjësen e vet. Njeriu me një botëkuptim të tillë do të ndjejë domosdoshmërinë e kryerjes së punëve dhe veprimeve që do t'ia zbardhin faqen, do t'ia ndrisin ballin dhe që, në botën tjetër, s'do ta turpërojnë e s'do ta detyrojnë të shohë përtokë!

Me atë shpirt të dobët e delikat, fëmija mund të gjejë një jetë të qetë vetëm me anë të besimit mbi ringjalljen. Kush e shqyrton fëmijërinë e vet nga ky këndvështrim dhe rikthehet me imagjinatë në çastet e fëmijërisë, e kupton dhe e miraton këtë konkluzion.

Po, fëmija ka një zemër të ndjeshme e të brishtë, ndërkaq që nuk e ka zgjuarsinë e duhur për të bërë analizën e ngjarjeve dhe për të arritur në përfundimin e duhur. Gjithashtu, nuk mund ta përdorë vetësugestionimin duke u dhënë pas dëfrimit për të harruar ashtu siç bëjnë të mëdhenjtë. Prandaj ndodh që fëmijët e ndjejnë frikën nga vdekja më thellë se të mëdhenjtë. Ata që këputen, bien e shkojnë çdo çast përreth tij, shkëpusin e marrin me vete edhe një copë prej tij. Kurse bota e një fëmije që i vdesin nëna dhe babai, shembet tërësisht, të gjithë yjet që ia ndriçojnë botën shpirtërore shuhen dhe qielli i ndërgjegjes i groposet në errësirë. Çdo njeri me ndërgjegje mund t'i ndjejë këto!

Në fëmijërinë time më pati vdekur një vëlla. Sa herë që i shkoja te varri, hapja duart dhe i lutesha Zotit: "Allahu im, ringjalle atë që t'ia shoh edhe një herë fytyrën!" Dhe tani, fshijeni nga zemra ime dhe nga zemra e mijërave që ndodhen në gjendjen time, besimin e ringjalljes pas vdekjes, shkuleni dhe hidhjeni tej këtë besim, me se do ta ndihmoni e me se do ta shëroni këtë zemër që digjet dhe këtë gjoks që këlthet dhe si do ta shuani këtë zjarr? Jo, jo, s'do të jetë e mundur ta ndihmoni atë me asgjë dhe t'ia shuani zjarrin! Është vetëm besimi në ringjalljen pas vdekjes që i jep frymëmarrje dhe e qetëson fëmijën që përpëlitet mes këtyre vorbullave e shqetësimeve!

Sigurisht, përballë vdekjes dhe ikjes një e nga një të të afërmeve, është besimi se shkojnë në parajsë, që e ngushëllon, e qetëson fëmijën dhe e shpëton nga dëshpërimi i padurueshëm!

Vdekja dhe mërgimi i një të afërmi qoftë edhe të vogël me të cilin qe mësuar e pati krijuar afërsi, i një të madhi apo i një të dashuri pa të cilin është i bindur se s'ka për t'ia bërë dot, hap një plagë që s'ka për t'u mbyllur kurrë në zemrën e tij të dëlirë e delikate. Kjo është një plagë e tillë e papërballueshme, së cilës vetëm ky mendim mund t'i bëhet shërim:

"Ai iku prej këtu ose e morën, mirëpo atje Zoti ia ka hapur portat e parajsës dhe tani ai, si zogjtë, hap krahët e fluturon nëpër kopshtet dhe lulishtet e parajsës. Edhe unë, po të vdes, do të fluturoj si ai!"

Po qe se i vdekuri është nga të afërmit e rritur, do të mendojë kështu: "Ai vdiq, por do të më presë mua atje, do të më marrë në prehër, do të më përkëdhelë e do të më dojë, do të ma fërkojë kokën, do të më shtrëngojë në gji!"

Ja, janë këto mendime që do ta mbyllin të çarën e shkëputjes dhe ndarjes dhe do t'i bëhet ilaç plagës së tij që rrjedh gjak!

A doni qetësi? Atë nuk mundeni ta siguronit as me oxhakët e fabrikave që lëshojnë tym në të katër anët, as duke organizuar udhëtime mes yjeve. Qetësia, prehja dhe kënaqësia e vërtetë janë ato që mbështeten në këtë besim dhe bindje, që mbështeten në parimin e ringjalljes pas vdekjes!

Pleqtë... Pleqtë që i afrohen vdekjes hap pas hapi... Ndërsa varri ka hapur gojën dhe po i pret, po ashtu dhe ata po vrapojnë me nxitim drejt tij, me ç'gjë mund ta marrin me të mirë veten, me ç'gjë mund ta ngushëllojnë veten? Me se mund ta shpërndajnë ndrydhjen dhe hidhërimin që u shkaktojnë në shpirt flokët e bardhë që i vështrojnë çdo ditë në pasqyrë? Me se mund ta mbushin zbrazëtinë shpirtërore që u shkakton kjo gjendje? Me se mund t'i fshijnë gjurmët që u kanë lënë në zemra bijtë e bijat, nipërit e mbesat, shokët e miqtë që i dërguan në atë botë gjer në atë moshë?

Ndërsa në botën e brendshme të plakut kanë vend gjurmët e frikshme të lëna nga rinia, shëndeti, pozita, posti që i kanë ikur dhe të lëna nga vetë kjo ikje, si mund ta qetësoni dhe ngushëlloni ju këtë njeri në këtë gjendje? Ju mund t'i propozoni dhe t'i ofroni atij çdo lloj ngushëllimesh materiale, mirëpo ato prapëseprapë do të marrin fund dhe shpejt dhe në botën e tij të brendshme do të formohen gjurmë të reja dëshpëruese dhe kjo do të vazhdojë kështu pa pushim e pa krye. Atëherë, është vetëm një zgjidhje që do t'u japë prehje e qetësi pleqve së bashku me të gjithë njerëzit e tjerë: besimi dhe bindja te ringjallja pas vdekjes!

Ta bësh njeriun të besojë se varri që i shkakton tmerrin e gojës së një lugati që pret ta gllabërojë disa ditë më vonë, është porta modeste e korridorit që shkon në botën tjetër, t'ia tregosh njeriut varrin si sallon pritjeje për të kaluar te kopshtet dhe lulishtet e parajsës, t'ia përshkruash njeriut varrin si vendi ku formohen frutat e mëshirës dhe faljes, të gjitha këto janë burim ngushëllimi për të!

Me gjuhën e profetit Zekerija, Kurani thotë: "O Zoti im! Eshtrat tashmë më janë dobësuar, koka më ndriçon nga thinjat dhe asnjëherë nuk kam mbetur i zhgënjyer nga lutja ime për Ty, o Zoti im."⁶ Pastaj, duke treguar se Zekerija i lutet Zotit t'i falë një bir të bekuar e të dobishëm, Kurani e përshkruan në mënyrën më të bukur poetike thirrjen e një njeriu të përgatitur për të mërguar e ikur nga kjo botë! Tregimi dhe përshkrimi në mënyrë të pashoqe i kësaj thirrjeje të buruar nga shpirti është gjithashtu një nga anët mrekullore të Kuranit. Çdo njeri i vetëdijshëm, kur ta shohë buzëqeshjen e hidhur në buzët e zemrës ndërsa dëgjon zërin e ndërgjegjes, do ta ndjejë me të gjithë tmerrin e vet një thirrje të tillë që i këputet në shpirt. Ndërkaq, i vetmi mjet që do ta qetësonte dhe ngushëllonte atë në këtë gjendje dhe do t'ia heshte këtë klithmë që i këputet në shpirt, do të ishte besimi në ringjalljen dhe jetën e pasme. Ky besim dhe kjo bindje, me frymën jetëdhënëse në vesh të tij, pothuajse i pëshpërit atij këto fjalë: "Ti e plotësove jetën. Detyrën e kreve. Mëshirëmadhi që të ka dërguar në këtë botë s'ka për të të lënë shumë të dërrmohesh në këtë shkretëtirë, do të të marrë pranë vetes dhe do të të dhurojë mirësitë dhe dhuntitë që ka përgatitur për ty!"

Po, janë këto dhe të tjera sihariqe me këtë kuptim që do ta bëjnë atë plak të shijojë qetësinë, prehjen dhe lumturinë e vërtetë, sepse ai po përgatitet të shkojë në botën e përjetshme që është atdheu i tij i vërtetë!

Një pjesë të madhe të shoqërisë e përbëjnë të rinjtë. Ata agresorët me jetën të mbushur plot fantazira dhe përçartje, e kthejnë jetën në skëterrë. Kurse nga ana tjetër, të rinjtë si sahabët, që u shpërthen dritë nga jeta, fytyra e të cilëve buzëqesh plot lumturi, të gjitha sjelljet e të cilëve të kujtojnë Allahun, shikimet e të cilëve përhapin shkëlqime parajse, e shndërrojnë jetën tërësisht në parajsë. Sigurisht, me besimin në ringjalljen, të rinjtë do ta gjejnë vetveten, kurse kur besimi dhe bindja në llogaridhënien në jetën tjetër dhe ndjenja e ringjalljes dhe e jetës së pasosur t'u shkulen nga koka dhe zemra e t'u hidhen tutje, të rinjtë do të kthehen në burim shqetësimi për njerëzimin. Nëse sot njerëzimi është i shqetësuar, është i shqetësuar me rininë që e ka çdo faqe të jetës të mbushur me marrëzi dhe përçartje. Duke dashur t'i gjejnë zgjidhje kësaj të keqeje, mësuesit dhe edukatorët, me luftën dhe përpjekjet e bëra, e kanë thelluar më shumë plagën duke e sjellë në një gjendje të pashpresë. Kurse shpresa dhe shërimi i kësaj plage është besimi në ringjalljen pas vdekjes.

Zgjidhja e vërtetë do të bëhet e mundur duke siguruar që rinia, çdo hap ta hedhë me besimin në dhënien llogari para Allahut, që rinia të rritet, edukohet e përgatitet me këtë vetëdije!

Omeri (r.a.) po shkonte në faltore. Para vetes pa një fëmijë që po shkonte edhe ai po atje, por me vrap. Omeri i shpejtoi hapat, iu afrua fëmijës dhe e pyeti:

⁶ Merjem, 4.

"O vogëlush! Ti nuk e ke të detyruar namazin. Pse po shkon në faltore kështu, plot nxitim dhe emocion?"

Fëmija i dha vetëm këtë përgjigje të thjeshtë:

"O udhëheqësi i myslimanëve! Dje në mëhallën tonë vdiq një fëmijë!.."

Orbita e rrugës së orientuar drejt një qëllimi të qartë dhe pikëmbështetja e saj është vetëm e vetëm rregullimi i jetës sipas asaj dite kur çdo gjë do të shihet e njihet, kur çdo gjë do të përcaktohet dhe kur do të përgatitet llogaridhënia!

Ndërsa e gjithë lëvizja dhe të gjitha dukuritë në gjithësi janë të rregulluara me anë të vullnetit të përgjithshëm, njeriu është i detyruar dhe i ngarkuar me përgjegjësinë për ta drejtuar jetën e tij me vullnetin e vet. Ja pra, si përfundim të realizimit të këtij vullneti, Allahu, me cilësitë e Tij si Mëshirues e Shpërblyes, do t'u përgjigjet pozitivisht të gjitha dëshirave trupore e materiale të njeriut dhe do t'i ofrojë atij parajsë të pajisura me hyri, shërbëtorë e shërbëtores!

Vullneti është pasqyrim i cilësive hyjnore të Mëshirës dhe të Shpërblimit, kurse parajsë është forma ku shfaqen Mëshira dhe Shpërblimi. Këtu, njeriu, kur ta përdorë mirë dhe siç duhet vullnetin si domosdoshmëri imediate të Mëshirës dhe Shpërblimit, do ta marrë produktin e atij vullneti përsëri si shfaqje të Mëshirës dhe të Shpërblimit!

Sigurisht, falë rregullimit të jetës së kësaj bote sipas jetës së botës tjetër dhe të mosharrimit të ditës kur të fshehtat dhe enigmat do të dalin sheshit, individët, familja dhe shoqëria do të arrijnë qetësinë, veçanërisht të rinjtë do të gjejnë orientimin e duhur, do të jetojnë sipas rregullave dhe kështu nuk do ta shkelin e marrin nëpër këmbë qetësinë e të tjerëve!

Sehl b. Sa'd (r.a.) tregon: "Të Dërguarin e Allahut (s.a.s.) e njoftuan për një të ri që kishte ditë i mbyllur në shtëpi e qante pa pushim. Zotëria i dy botëve i shkoi atij gjer në banesë. Kur hyri brenda, i riu brofi nga vendi prej gëzimit dhe iu hodh të Dërguarit të Allahut (s.a.s.) në krahë. Pastaj i ra ndër këmbë dhe ashtu mbeti. Ai kishte vdekur! Profetit të mëshirës iu përplotën sytë dhe, duke iu drejtuar të pranishmëve, nga buzët iu derdhën këto perla:

"Përgatitjani kufomën shokut! Frika nga Xhehenemi ia këputi jetën. Por betohem në Allahun që ka në dorë frymën time se Allahu do ta mbrojë atë nga Xhehenemi!"⁷

"... Por kush ka frikë nga pozita e Zotit të vet (para së cilës do të dalë) dhe e pengon vetveten nga dëshirat dhe pasionet e këqija, do ta ketë vendin në Xhenet!"⁸

Njeriu që bart frikën dhe shqetësimin se do të dalë para Zotit të vet për të dhënë llogari dhe e rregullon jetën sipas kësaj frike dhe shqetësimi, do të dalë para Tij në siguri të plotë! Sepse Mëshirëmadhi, në një hadith të shenjtë jep këtë sihariq:

"Nuk jap dy siguri bashkë e dy frikëra bashkë!"⁹

Ai që ka frikë këtu, atje ka arritur sigurinë. A njihni gjë tjetër veç këtij parimi që t'ia presë hovin marrëzisë së rinisë? A dini ndonjë rreth apo kornizë që ta ruajë dhe mbrojë njeriun? Po qe se përgjigjja që do të jepni është negative, do të thotë se keni hyrë në një fazë pozitive në kuptimin produktiv të fjalës. Të gjithë mësuesit dhe edukatorët duhet t'ia vënë veshin kësaj të vërtete dhe duhet ta vënë në jetë këtë parim!

Të rinjtë, rinia janë gjithçka. Po ta shohim çështjen brenda shprehjeve të Omerit (r.a.) i cili, duke parë një të ri që bërtiste me të madhe përballë një padrejtësie, arrijmë në përfundimin se një rini e pajisur me ndjenja të larta është jeta e jetës së shoqërisë. Një rini e tillë është e aftë për të ngritur qytetërime të reja. E kundërta e kësaj është edhe e kundërta e konkluzionit në fjalë.

⁷ Tergib ve Terhib, vëll. 4, f. 262; Hajatu's-Sahabe, vëll. 3, f. 253.

⁸ Naziat, 40-41.

⁹ Tergib dhe Terhib, vëll. 4, f. 261.

Atëherë, faktori më me rëndësi në lartësimin e një populli a të një kombi është rinia, veçse një rini e mbushur plot me besimin dhe bindjen në ringjalljen dhe jetën e pasosur. Shkurt, njerëzit besimtarë do të ndërtojnë një botë të qetë e të kënaqur dhe vetëm njerëzit besimtarë do të zotërojnë të drejtën për të jetuar një jetë të qetë e të lumtur! Rinia ose e shtrin përtokë popullin a kombin e vet, ose e ngre në këmbë! Me rininë, populli ose kombi ose janë tërë jetë, ose japin shpirt!

Një pjesë të madhe të njerëzimit e bëjnë të sëmuret, të dëmtuarit ose viktimat. Besimi dhe bindja në ringjalljen pas vdekjes, llogaridhënien dhe jetën e pasme kanë ndikim të madh edhe në shpirtin e këtyre!

Përballë vdekjes që po i afrohet çdo çast dhe varrit drejt të cilit po shkon me vrap, i sëmuri e gjen shpresën vetëm te fakti që e sheh varrin si një holl të hapur për në botën tjetër! Po që se i sëmuri s'e sheh varrin si një rrugë që të çon në lumturi dhe një mjet që të afron në përjetësi, kurrë s'mund të bëhet i lumtur. Me këtë ngushëllohet dhe qetësohet ai përballë të therurave, përballë dhimbjeve të kokës dhe mesit, përballë kancerit dhe gangrenës dhe vetëm me këtë besim dhe bindje mund ta përballojë ai ankthin që i shkaktojnë në shpirt `putrat` e Azrailit që herë pas here i ndjen në zverk!

I sëmuri do ta harrojë sëmundjen dhe do të qetësohet kur të thotë: "Po, unë po shkoj dhe askush s'ka për të më ndaluar dot këtu, por do të arrij shëndetin tim të vërtetë, rininë time të përjetshme, se unë po shkoj në vendin e Allahut, atje ku patjetër do të kthehet secili!" Është për këtë arsye që, njerëzit e Zotit, duke e dorëzuar shpirtin, buzëqeshja e bashkimit me Mikun u është shfaqur në buzë si gonxhe që çel dhe në këtë gjendje e kanë dorëzuar shpirtin!

Në çastin e fundit të tij, Kryeprofeti i hiqte duart nga duart e Aishes dhe thoshte: "Allahu im, tashmë dua atë botë përtej!.." ¹⁰

Një ditë më parë, ai kishte thënë kështu:

"Allahu e la të lirë një robin e Tij të zgjidhte mes të mirave të kësaj bote dhe të mirave pranë Tij. Robi zgjodhi të mirat pranë Tij!" ¹¹

Robi i lënë i lirë për të zgjedhur mes Botës dhe Përjetësisë, ishte vetë Profeti. Sahabi, shoku i tij që e tregonte ngjarjen, nuk i kishte mbajtur dot lotët. Ai e kishte hequr dorën nga dora e Aishes dhe e kërkonte Mikun e Madh!

Në të njëjtën mënyrë, edhe një trim si Omeri, e vinte kokën përtokë pranë një gërmadhe dhe shprehte dëshirën për jetën tjetër me këto fjalë: "Allahu im, hiqma këtë përgjegjësi nga supet se s'mund ta çoj dot më tutje!"

Ky besim dhe kjo bindje për ringjalljen dhe jetën e përtejme ishte kërkesa dhe dëshira për vendin e jetës së përtejme ku shfaqen mijëra bukuri dhe, pastaj për ta parë Bukurinë e Përjetshme, që u zgjonte në shpirt këto ndjenja dhe që i bënte ata të shpreheshin kështu!

Sa për të dëmtuarin dhe viktimën që nuk e ka shpëtuar dot nderin dhe dinjitetin nga duart e mizorit, që digjet e përcëllohet me dëshirën e flaktë për shpagim, ngushëllohet dhe qetësohet vetëm duke menduar ditën kur mizori do t'i dorëzohet Allahut ndërsa vetë do të shpërblehet në vendbanimin e përjetësisë për ato që ka hequr në këtë botë. Sepse i dëmtuari dhe viktimat e dinë mirë se padrejtësitë dhe mizoritë e bëra këtu nuk do të mbeten pa u zhdëmtuar. Një gjykatë e lartë do të hapet, do ta gjykojë gjithçka gjer në imtësi dhe fajtori e mizori do të marrin ndëshkimin e merituar, kurse i dëmtuari dhe viktimat do të marrin zhdëmtimin dhe shpërblimin e merituar.

"Ja sesi Zoti yt i kap qytetet që kanë bërë faje e mizori. Kapja e Tij është shumë e vështirë për t'u përballuar dhe shumë e hidhur!" ¹²

¹⁰ Buhari, *Merda*, 19; *Fedailu's-Sahabe*, 5; *Megazi*, 83-84; Muslim, *Selam*, 46; Tirmidhi, *Daavat*, 76.

¹¹ Buhari, *Menakibu'l-Ensar*; Ahmed b. Hanbel, 3/18.

Domethënë, po e kapi Zoti një herë një qytet fajtor dhe mizor, e kap ashpër dhe rëndë dhe nuk e kap për ta rregulluar. Po, vetëm në këtë mënyrë e merr i dëmtuari dhe viktimat shpagimin nga fajtori dhe mizori që s'pati ç't'u bëjë vetë, dhe qetësohet e ngushëllohet!

Viktimat e fatkeqësive... Edhe viktimat e rëna në fatkeqësitë qiellore ose tokësore, viktimat që ua ka shkatërruar kopshtin dhe vreshtin breshëri, që ua ka marrë me vete përmbytja, viktimat e tërmetit që i është shembur shtëpia mbi krye, të cilit i është bërë gërmadhë mirëqenia që ka ngritur, të cilit i është shpërndarë dhe shkatërruar familja si dhe të gjithë viktimat e tjera të ngjashme me këta gjejnë ngushëllim e qetësohen vetëm duke menduar ringjalljen pas vdekjes!

Sipas këtij besimi e kësaj bindjeje, malli dhe pasuria e humbur bëhen sadaka, kurse jeta e humbur e ngre personin në gradën e dëshmorit. Ja, me këtë mendim ai arrin atje prehjen dhe qetësinë!

Nga ana tjetër, foleja familjare, ndërsa me besimin në ringjalljen dhe jetën tjetër kthehet në një kënd nga këndet e parajsës, kur ky besim shkulet e hidhet, bëhet menjëherë një gropë nga gropat e ferrit! Shtëpia me fëmijën larg ndjenjës dhe jetesës fetare, me të riun që vrapon pas dëshirave e pasioneve dhe me të sëmurin që pret vdekjen, i cili përpëlitet mes dhimbjeve të veta, nuk ka ndryshim nga një rrënojë ku kanë filluar të klithin korbat ndërsa njerëzit ndodhen ende brenda! Fytyrat e vrara, çehret si mure gjykate dhe, më e keqja, largimi nga vetja duke ikur prej kësaj gjendjeje, si dhe mjerimi i hipnotizimit të vetvetes me anë të dëfrimeve. Ja pra, hyrja e lumturisë në një banesë të tillë është e mundur vetëm me anë të besimit të ringjallja pas vdekjes dhe grumbullimi në sheshin e llogaridhënies.

Po qe se mendoni ta bëni të qetë e të kënaqur këdo nga shtatë deri shtatëdhjetë vjeç, përpiguni të shtresoni të gjitha zemrat besimin të ringjallja, grumbullimi në sheshin e llogaridhënies dhe jeta tjetër. Sepse atë kohë, të rinjtë do të hyjnë në jetën e rregullt, fëmijët do ta lënë prapësinë dhe përtacinë, të moshuarit dhe pleqtë do të jetojnë në lumturi si udhëtarë të parajsës dhe brenda asaj banese do të fillojnë të shkëlqejnë rrezet e lumturisë; pa shkuar ende në jetën tjetër, ahiret, mendimet mbi jetën tjetër do të melodizohen në atë banesë dhe, si përfundim, jeta parajsore do të bëhet e jetueshme duke qenë ende në këtë botë!

Edhe qyteti dhe tërë vendi janë banesa ose shtëpia e madhe e njeriut. Në një botë ku të rinjtë e saj janë skllëvër të lidhur pas dëshirave dhe egrove të veta, ku të moshuarit dhe pleqtë e saj pesimistë e të palumtur dhe ku shtypësit dhe mizorët e dëgjojnë rënkimin e të dëmtuarve dhe viktimave si të dëgjonin me kënaqësi tingujt vajtues të fyellit, qytetet, vendet dhe popujt janë të pakënaqur e të paqetë. Sepse elementët që do të sjellin qetësinë e kënaqësinë nuk janë plotësuar!

Që namazi të jetë namaz, duhet të plotësohen disa elementë përbërës; pastaj, pasi këta elementë të kryhen me përsëritshmëri, namazi arrin përkryerjen dhe njeriu, me namazin e vet, ndjen në buzë buzëqeshjen e ëmbël të miraxhit. Në këtë mes, njeriu përjeton një çast të tillë që vlen sa mijëra vjet jetë. Po si kjo që vendet dhe popujt të mund të bëhen tërësisht të qetë e të lumtur, duhet që pjesët që i përbëjnë ato, të jenë me plot kuptimin e fjalës në përputhje me elementët përbërës të qetësisë dhe lumturisë. Një qytet apo qytezë ideale mund të ngrihet vetëm me një sistem ideal. Le ta përfjetojë Platoni fantazinë e kësaj në veprën e vet "Republika"! Le të përpigjet Farabiu fantazist ta fusë në kornizë këtë në veprën e vet "Qyteti ideal"! Këta kurrë s'do të mund ta realizojnë këtë qytet ideal, sepse u mungojnë elementët përbërës që e formojnë atë! Pa dyshim, elementi më i madh që ia siguron jetës këtë qetësi dhe lumturi, është besimi dhe bindja të ringjallja pas vdekjes, grumbullimi në sheshin e llogaridhënies dhe jeta e pasosur, është mundësia për të dhënë vetëdijen dhe shpjegimin që do ta bënte njeriun ta nënvleftësonte këtë botë dhe të priste jetën tjetër, ahiretin!

Njëra nga veprimtaritë më të rëndësishme të Profetit tonë (s.a.s.), njeriut të ekuilibrit, është ngritja e rregullit botëror të tij mbi besimin dhe bindjen e dhënies së llogarisë në jetën tjetër. Në një aspekt, kjo botë është preludi i jetës tjetër, ahiretit, është ara ku përgatitet bota tjetër dhe një rast e një mundësi e dhënë për ndezjen në zemra të pishtarit dhe dritës së jetës tjetër. Për këtë arsye kjo botë është quajtur "*jeumud-dunja*", "jeta e kësaj bote", kurse bota tjetër, "*jeumul-ahir*", "jeta e mbrame". Veprat e kryera në këtë botë janë të tilla që bëhen për botën tjetër që ka për të lindur.

Ja, këtë mësim ia ka dhënë kujtdo i Dërguari i Allahut (s.a.s.) në një mënyrë që t'i kënaqë të gjitha zemrat dhe të ndezë në to flakën e besimit dhe të bindjes!

Zemrat janë mbushur me besimin te jeta tjetër, aq sa sahabët ishin të gatshëm ta nënvleftësonin këtë botë dhe të mos u shihnin sytë asgjë nga gjërat dhe interesat e kësaj bote. Ja një shembull:

"Pranë të Dërguarit të Allahut (s.a.s.) shkuan dy nga shokët e tij, që të përfitonin nga ndarja e një malli që duhej të ndahej mes tyre. Që të dy pretendonin për vete të drejtë më shumë se tjetri. Pasi i dëgjoji të dy, Profeti u tha:

"Tani, njëri nga ju, duke e treguar punën më bukur, mund të më bindë mua për të dhënë një vendim në favor të tij. Edhe unë jam njeri si ju: vendos për provën më bindëse! Mirëpo në jetën tjetër, do të jepet vendim sipas të vërtetës së çështjes. Atje, i padrejti dhe fajtori do ta marrë përfundimisht tërë ndëshkimin që e ka merituar, po ashtu dhe i drejti dhe viktimja do ta marrë përfundimisht shpërblimin që i takon!"

Pas kësaj fjale të të Dërguarit të Allahut, që të dy sahabët, shokët e tij, këmbëngulnin në favor të njëri-tjetrit:

"O i Dërguari i Allahut! Le ta marrë ai edhe pjesën time se unë s'dua asgjë!"

Pas kësaj, i Dërguari i Allahut i porositi të vepronin kështu:

"Shkoni, ndajeni mallin me drejtësi dhe pastaj hidhni short dhe secili le të kënaqet me pjesën që ka për t'i rënë. Pastaj bëjani hallall të drejtën njëri-tjetrit!"¹³

Siç u pa, në këtë mënyrë rregullohej jeta falë të besimit te ringjallja dhe jeta e pasme. Ishte një rregullim i tillë që, kur individit bënte një faj, e lidhte veten në një shtyllë dhe kështu e ndëshkonte veten gjersa të vinte falja. Çështja trajtohej me aq seriozitet, saqë sahabi që besonte se mëkati që kishte bërë mund të lahej vetëm me gjakun e derdhur si dëshmor, e sakrifikonte pa u lëkundur veten në rrugën e Allahut dhe përpiquej që, me gjakun e derdhur për të pirë sherbetin e dëshmorit, të shkonte në botën tjetër krejt i pastër!

Gjatë luftës së Uhudit, kur Sa'd b. Rebi (r.a.) po ia dorëzonte shpirtin Allahut në rrëzë të malit të Uhudit, dëgjoji pëshpërimën e Muhamed b. Meslemes që po i thoshte se i kishte sjellë të falat e të Dërguarit të Allahut. Si përgjigje, Sa'd b. Rebi (r.a.) i tha:

"Bëji të fala prej meje të Dërguarit të Allahut dhe thuaji se, vallahi, pas Uhudit po ndjej aromën e Xhenetit!"

Sigurisht, ç'gjë tjetër mund ta bëjë njeriun ta shijojë këtë lumturi edhe në çastin e vdekjes, madje, përveç besimit në ringjalljen dhe jetën tjetër? Ç'mundësi njerëzore mund t'ia ofrojë këtë lumturi individit, familjes dhe shoqërisë?

E tani, për ta kuptuar pak sesi e edukoi Profeti-krenari e gjithësisë (s.a.s.) umetin, bashkësinë e vet në çështjen e besimit te ringjallja, grumbullimi në sheshin e llogaridhënies dhe jetën tjetër, le të japim disa shembuj nga perlat e dala prej gojës së tij të bekuar.

I Dërguari i Allahut (s.a.s.) porosit: "O njerëz! Ju do të ringjallenit dhe do të grumbulloheni këmbëzbathur, lakuriq dhe të pabërë synet. Do të ringjallenit me përbërjen grimcore tuaj të vërtetë,

¹³ Buhari, *Shehadat*, 27; Muslim, *Akdije*, 4; Ebu Davud, *Edeb*, 87; Tirmidhi, *Ahkam*, 11, 18; Nesai, *Kaza*, 13-33; Ibn Maxhe, *Ahkam*, 5.

me shpirtrat dhe trupat tuaj dhe do të grumbulloheni edhe si trup, edhe si shpirt. Do të grumbulloheni për ta parë parajsën që e keni ndjerë në ndërgjegje, por s'e keni parë dot; përtej kësaj, do të grumbulloheni për ta parë Zotin që ia keni soditur shfaqjet dhe veprat, por që s'keni arritur dot t'ia kuptoni të vërtetën!" I Dërguari i Allahut (s.a.s.) vazhdon: "Kini vëmendjen! I pari në jetën tjetër, të cilit do t'i vishet rrobë, është Profeti Ibrahim. Kini vëmendjen! Atë ditë, një sërë njerëzish do të sillen të kapur nga ana e majtë. Unë do të them: "O Zot, këta janë sahabët, shokët e mi!" Zoti do të më drejtohet mua: "O Muhamed! A nuk e di ti se ç'punuan ata pas teje?" Edhe unë, ashtu si robi i mirë Isa (a.s.), do të them: "Për sa kohë që kam qenë pranë tyre, jam unë dëshmitar për ta, kurse pasi më more mua, Ti kujdeseshe për ta! Ti je dëshmitar për çdo gjë! Po që se i ndëshkon ata, kjo është e drejta jote sepse ata janë robtë e Tu, kurse, po që se i fal, pa dyshim që Ti je i fuqishëm e i urtë!"¹⁴

Në një hadith profetik të përcjellë nga Ahmed b. Hanbeli prej Enesit (r.a.), i Dërguari i Allahut (s.a.s.) porositi kështu:

"Qysh nga dita kur e krijoi Zoti e gjer më sot, njeriu nuk është përballur me një ngjarje më të tmerrshme se vdekja! Pastaj vdekja vjen më e lehtë se ç'u vjen atyre pas vdekjes. Atë ditë përballen me një tmerr të tillë që djersitin gjer në nofulla dhe u duket sikur do të mbyten në djersë. Ajo është një djersë e tillë që, po të duhet, në atë det djerse madje mund të vozisin anijet!"¹⁵

Hadithi profetik në vijim, të cilin Buhariu dhe Muslimi e kanë përcjellë prej Ebu Hurejres (r.a.), e shtjellon pak më në hollësi hadithin e mësipërm. I Dërguari i Allahut (s.a.s.) deklaroi kështu:

"Në ditën e kiametit, njerëzit ringjallen dhe grumbullohen në tri grupe. Grupi i parë janë ata që në këtë botë kanë krijuar dhe mbajtur ekuilibrin mes frikës dhe shpresës ndaj Zotit. Janë ata që e kanë pasur shpirtin të mbushur plot me dashurinë për Allahun. Janë ata që i kanë rregulluar punët sipas vetëdijes se kanë për të dhënë llogari në jetën tjetër. Edhe në çastet më të pashpresa, ata e kanë ruajtur shpresën në mëshirën e Allahut! Megjithëse kanë pasur shumë frikë nga Allahu, nuk kanë rënë në pesimizëm që është shenjë e mohimit. E kështu, ata e kanë kaluar jetën me dëshirë dhe drojë!

Grupi i dytë janë ata që, për të mundur të hyjnë në Xhenet, kanë hipur në kafshë nga dy, nga tre, nga katër e gjer nga dhjetë vetë. Kështu janë përpjekur ata të dalin para Allahut, duke hipur shumë vetë në një kafshë, duke u rrëzuar e ngritur! Ashtu siç kanë vepruar në këtë botë duke shkuar bjer e ngrihu, duke u përpëlitur mes fajeve e mëkateve, edhe atje bjer e ngrihu do të shkojnë!

Grupi i tretë do të çohen për në Xhehenem. Ata do të ndjekin drejtimin e detyrueshëm të treguar nga shkëndijat që shpërthejnë nga Xhehenemi. Po të duan të bien në gjumin e paradites, Xhehenemi do të jetë bashkë me ta; kur të bjerë nata e ata do të duan ta kalojnë natën, edhe Xhehenemi do të kalojë natën bashkë me ta; edhe kur të gdhihen në mëngjes, Xhehenemi do të jetë bashkë me ta dhe përsëri kur të bjerë mbrëmja, Xhehenemi do të jetë bashkë me ta.¹⁶ Sepse kështu e bartin ata qysh në këtë botë esencën e Xhehenemit në shpirtrat dhe ndërgjegjet e tyre! Ngrysen e gdhihen me bërthamën e Xhehenemit! Për rrjedhojë, si të kenë jetuar, ashtu do të trajtohen. Ajo bërthamë do të mbijë, do të lëshojë degë e gjethe e do t'u ngjitet pas, pa i lënë të lirë për asnjë çast!

Ja, me këto dhe me mësimet e ngjashme me këto e përgatiste i Dërguari i Allahut (s.a.s.) umetin, bashkësinë e vet, me një vetëdije serioze mbi ringjalljen dhe jetën tjetër dhe, veçanërisht në

¹⁴ Buhari, *Enbija*, 8-48; Muslim, *Xhenet*, 56; Tirmidhi, *Kijame*, 3; Nesai, *Xhenaiz*, 118-119; Ahmed b. Hanbel, 1/223, 229, 235, 253; 3/495.

¹⁵ Ahmed b. Hanbel, 3/154.

¹⁶ Buhari, *Rikak*, 45; Muslim, *Xhenet*, 59; Nesai, *Xhenaiz*, 118.

kohën e tij, sahabët vepronin në atmosferën e vëzhgimit pas perdes të Xhehenemit me të gjithë tmerrin e tij dhe të Xhenetit me të gjithë madhështinë dhe shkëlqimin e tij!

Sigurisht, e vetmja zgjidhje për ta kaluar jetën në mënyrë të orientuar, të virtytshme e të vlefshme, është edukimi me këtë edukatë dhe shndërrimi i jetës tjetër, në moral të jetës së kësaj bote. Ndryshe, jeta e orientuar, e virtytshme dhe me vlera, as që mund të mendohen te individët që nuk e kanë besimin te ringjallja dhe jeta tjetër, si dhe te shoqëritë e formuara me këta individë. Po qe se te ata shihet ndonjë gjurmë virtyti dhe vlere, këto janë vetëm virtyte dhe vlera të shtresuara nga Zoti në elementin dhe bërthamën e krijimit të njeriut. Dhe pikërisht pse janë të shtresuara në krijim, ata e kanë të pamundur të bëjnë të kundërtën. Është kjo pamundësi që i shtrëngon ata të bëjnë punë të vlefshme. Ndërkaq, kjo s'është kurrë vlerë dhe virtyt në nivelin e vlerës dhe virtytit të fituar me punë dhe përpjekje!

METODA E VËRTETIMIT TË RINGJALLJES SIPAS KURANIT

Askush nuk ka lëkundje në lidhje me çështjen se kiameti do të ndodhë. Madje, shkencat e natyrës së ditëve tona dhe shkencëtarët janë të një mendimi për këtë. Vetëm se këta e presin këtë ngjarje pas një kohe shumë të gjatë. Mirëpo dukuritë e jashtëzakonshme janë aq të shumta, sa vetëm njëra prej tyre mund ta shkaktojë kiametin.

Për shembull, në qoftë se hëna që pranohet se është shkëputur nga toka në krye të herës, kërkon të kthehet prapë në "gjoksin e nënës", pra të kthehet prapë në tokë, do t'i nënshtrohet një shpërthimi atomik për shkak të ligjeve atomike dhe, kështu, ndodh kiameti ose katastrofa e përgjithshme e kësaj bote.

Në një hadith profetik, i Dërguari i Allahut (s.a.s.), i cili duke e komentuar ajetin e kiametit, e shënon kiametin me hënën, ia tregon hënën Aishes (r.a.) dhe i thotë:

"O Aishe! Mbështetu te Allahu nga e keqja e kësaj hëne të fshehur në errësirë!"¹⁷

Prandaj njerëzit e afërt të Allahut e komentojnë shikimin e hënës në ëndërr si shenjë për keq, kurse shikimin e diellit si shenjë për mirë.

Një meteor mund të përplaset me tokën dhe të shkaktojë kiamet. Ose një provë atomike e gabuar mund të shkaktojë shpërthimin e kiametit dhe shkatërrimin e botës. Pavarësisht se ç'mund të jetë shkaku formal, Zoti që i ka në dorë të gjitha shkaqet, do të urdhërojë të bjerë briri për shpërthimin e kiametit dhe do të ndodhë katastrofa e përgjithshme dhe shkatërrimi i kësaj bote.

Sipas mënyrës së përcaktimit tonë, metodat kuranore të vërtetimit të ringjalljes pas vdekjes janë dy:

E para, metoda e shëmbëllimit dhe analogjisë.

E dyta, metoda e tregimit të dukurisë së ngjashme.

Duke i trajtuar këto dy alternativa, Kurani e vërteton me argumente objektive nga makrobota se do të ndodhë shkatërrimi, ringjallja e njerëzve pas vdekjes dhe jeta tjetër, gjithashtu me argumente subjektive duke zbritur nga makrobota në mikrobotë. Në mënyrë të veçantë, Kurani e trajton çështjen duke i marrë bashkë makrobotën me mikrobotën, gjë që ne mund ta quajmë edhe "argument universal". Në këtë rast merret parasysh krijimi absolut.

Dhe tani, le të përpiqemi që t'i parashtrojmë me radhë këto metoda argumentimi.

Me anën e metodës së shëmbëllimit dhe analogjisë, Kurani e provon kiametin, ringjalljen, grumbullimin në sheshin e llogaridhënies dhe jetën tjetër duke dhënë shembuj nga makrobota.

"Allahu është Ai që i ngriti qiejt pa ndonjë shtyllë që mund ta shihni ju dhe, pastaj, sundoi mbi Arshin (u vendos në fronin e vet, mori në dorë drejtimin dhe administrimin e të gjithë qenies, e rregulloi dhe e sistemoi tërë qenien) dhe i bëri diellin dhe hënën t'i nënshtroheshin vullnetit të Tij. Të gjithë ekzistojnë dhe lëvizin për një periudhë gjer në një afat të caktuar. Kështu Ai e rregullon çështjen e krijimit dhe i sqaron argumentet e Tij në mënyrë që të besoni prerazi se do të përballeni me Zotin tuaj!"¹⁸

Zoti që do t'i ringjallë njerëzit me anë të kiametit, e mban qiellin pa ndonjë shtyllë, kurse yjet e vazhdojnë udhëtimin dhe rrotullimin e tyre falë të rregullit të vënë prej Tij. Ju shihni sesi ky qiell madhështor është në gjendje lëvizjeje pa pasur ndonjë shtyllë apo bosht dhe në të nuk vëreni asnjë lloj ngadalësimi apo çrregullimi. Pasi e ngriti qiellin kështu, pa ndonjë shtyllë, Allahu u vendos

¹⁷Tirmidhi, *Tefsir, suret* 113-114, 1; Ahmed b. Hanbel, 6/61, 206, 215, 237; 252.

¹⁸Rra'd, 2.

mbi Arsh dhe e kryen sundimin e vet prej atje. Pastaj i shfaq diellin dhe hënën dhe pothuaj jua jep ndër duar juve frerët e përfitimit prej tyre. Çdo gjë e bën me llogari dhe, kështu, ju tregon juve rrezatime urtësie nga dija e Tij e pafundme!

Po, Allahu që i vë në rregull të gjitha punët në qiell e në tokë, që pas çdo gjëje ju tregon vulën e fuqisë së Tij, ju premton juve ringjalljen pas vdekjes dhe, me ajetet-argumente të Tij, ju tregon juve fuqinë dhe forcën e Tij, se ndoshta mendoni për të gjitha këto, ktheheni prapa dhe besoni faktikisht në të vërtetën se një ditë do të takoheni me Të!

Në të vërtetë, duke besuar në jetën e pasme, ahiretin, besojmë se Allahu që është një dhe që e tregon dhe e bën veten të ndjehet me të gjithë hyjnitetin dhe kauzalitetin e Tij, do ta krijojë kiametin, ringjalljen e njerëzve dhe jetën tjetër në atë mënyrë që të dojë vetë!

"Atë ditë Ne do ta mbledhim qiellin siç mbledhim rrotull librin. Ashtu si ta kemi filluar krijimin e parë, ashtu e kthejmë prapë atë. Japim fjalën se këtë do ta bëjmë patjetër!"¹⁹

Do ta mbyllim dhe mbledhim gjithësinë siç mbyllim dhe mbledhim librin duke ia ndryshuar krejt përbërjen dhe cilësinë e sotme. Nuk mbetet më lëvizje dhe energji, por shfaqet një qëndresë dhe ngrirje. Duke e mbyllur librin e gjithësisë që e patëm nxjerrë nga vendruajtja dhe ua patëm ofruar shikimit dhe vrojtimit tuaj, e fusim përsëri në vendruajtjen e tij siç qe në fillim. I gjithë krijimi kthehet në gjendjen e parë. Ashtu si në krijimin e parë kur shkaqet patën qëndruar dhe heshtur, ashtu do të qëndrojnë dhe heshtin edhe në krijimin e dytë, librin e mbledhur rrotull do ta shpalosim përsëri dhe molekulat do t'i krijojmë përsëpari!

"A nuk po e shohin se Allahu që i ka krijuar qiejt dhe tokën dhe nuk është lodhur në krijimin e tyre, ka mundësi edhe t'i ringjallë të vdekurit? Sigurisht! Ai ka mundësi për çdo gjë!"²⁰

Allahu që i ka krijuar qiejt e tokën duke i vendosur brenda një sistemi dhe që kurrësi nuk lodhet dhe mërzitet duke i bërë këto, a nuk ka fuqi dhe mundësi për t'i ringjallur të vdekurit? Po qe se shihni me një vështrim për të marrë shembull e për të nxjerrë mësim, për çdo ngjarje e dukuri e pas çdo ngjarjeje e dukurie do të thoni "Allah"! Allahu që kurrë nuk lodhet dhe nuk ndjen nevojë për pushim. Kjo specifikë parashtrahet kështu në një ajet tjetër:

"Pa dyshim, Ne i krijuam qiejt e tokën dhe gjithçka ka mes tyre në gjashtë ditë dhe nuk u lodhëm aspak!"²¹

Ja pra, një Zot i tillë, a nuk është i aftë për t'i ringjallur të vdekurit?

Shëmbëllimi dhe analogjia është një metodë argumentimi e Kuranit. Duke ua parashtruar shikimeve gjithësinë dhe botën ku jetojmë dhe duke treguar për aftësinë krijuese dhe për aktin krijues të Allahut, mendjet përgatiten për ta pranuar se Ai ka për ta krijuar një gjithësi dhe botë të tillë përsëpari. Falë kësaj metode, besimi i njeriut mbi kiametin ose katastrofën e kësaj bote dhe pastaj ringjalljen, forcohet gjithnjë e më shumë.

"Ai që i ka krijuar qiejt dhe tokën, a nuk është i aftë t'i krijojë të ngjashmit e tyre? Sigurisht që është! Ai është Krijues i Gjithëditur!"²²

"A krijimi juaj është i vështirë, apo krijimi i qiellit, të cilin Allahu e ka bërë dhe e ka ngritur?"²³

A krijimi juaj është i vështirë, apo krijimi i të gjitha sistemeve, përfshi njerëzit dhe xhindët? Allahu që ka ngritur pallatin e gjithësisë, a nuk mundet të shpikë dhe të ngrejë për ju në parajsë pallate më të vegjël?

¹⁹ Enbija, 104.

²⁰ Ahkaf, 33.

²¹ Kaf, 38.

²² Jasin, 81.

²³ Naziat, 27.

"Nga argumentet e Tij është edhe toka që ti e sheh të thatë, të plasaritur e të tkurrur. Por kur lëshojmë shi mbi të, ajo fillon të dridhet e të fryhet. Allahu që e ringjall atë, pa dyshim që i ringjall edhe të vdekurit! Ai ka mundësi për çdo gjë!"²⁴

Ju e shihni tokën të thatë, të tkurrur, të mbaruar nga thatësira, e shihni si një njeri që ka përkulur qafën me respekt ndaj Allahut dhe i kërkon shpëtim. Në atë çast Ne lëshojmë shi nga qielli dhe menjëherë fillon në të një lëvizje dhe gjallëri. Farërat mbijnë dhe filizat e rinj nxjerrin kryet jashtë. Toka kthehet në blerim. Ja pra, Allahu që e ringjall tokën kështu çdo pranverë, kështu do t'i ringjallë edhe të vdekurit. Allahu që ju tregon juve çdo pranverë ringjalljen e bimësisë, edhe të vdekurit do t'i ringjallë!

Sigurisht Allahu, siç i ringjall në pranverë një sërë kafshësh, insektesh e zvarranikësh që bien në prag të dimrit në gjumin letargjik dimëror si dhe pemët e drurët e thatë, do t'ju ringjallë edhe ju një ditë, pasi të keni rënë në tokë të vdekur në stinën tuaj të dimrit!

"O njerëz! Po qe se dyshoni në ringjalljen tuaj pas vdekjes, dijeni se ne ju krijuam ju në fillim nga dheu, pastaj nga sperma, pastaj nga embrioni, pastaj nga një copë mishi pa formë që t'jua tregojmë haptas fuqinë tonë. Sipas dëshirës sonë, ju mbajmë një kohë në mitrën e nënës, pastaj ju nxjerrim që atje si foshnjë. Pastaj ju rrisim që të bëheni të fortë e të aftë. Pastaj dikush vdes duke qenë ende fëmijë, kurse dikush rron gjer në pleqëri të thellë kur të mos dijë e të mos kuptojë asgjë (duke u kthyer përsëri në gjendjen fëmimore kur s'dinte asgjë). E shihni edhe tokën sesi është thatë e ka vdekur. Por kur i lëshojmë ujë sipër, lëviz, dridhet, fryhet dhe prej saj mbijnë çifte bimësh nga të gjitha llojet!"²⁵

Ashtu siç bëhet e qartë edhe në pjesën e fundit të ajetit, ju e shihni tokën të thatë e të djegur, si hi, ku është e pamundur të mbijë e të bëhet ndonjë gjë. Por kur fillon të bjerë shi i dendur nga qielli, fillon një gjallëri, një lëvizje. Pastaj fillojnë të mbijnë bimë të ndryshme. Duke i krijuar të gjitha gjallesat çifte, Allahu ju nxjerr para sysh pamje e peizazhe që jua kënaqin syrin dhe zemrën!

"Kjo kështu është, sepse Allahu është e vërteta e vetme. Çdo gjë fiton ekzistencë me Të; Ai i ringjall të vdekurit dhe Ai është i aftë për të bërë çdo gjë!"²⁶

Të gjitha këto janë të vërteta, sepse janë nga Allahu. Ja pra është Ai që ka për t'i ringjallur të vdekurit. Dhe Ai ka mundësi për çdo gjë. Allahu (xh.xh.) që i drejton dhe administron mijëra ngjarje mbi kryet tuaj, me anë të shfaqjeve të Tij ju tregon juve se ka mundësi për çdo gjë!

"... sepse ajo orë (e kiametit) do të vijë patjetër, në të nuk ka dyshim! Dhe Allahu do t'i ringjallë ata që ndodhen në varre!"²⁷

Siç shihet, kiameti do të vijë patjetër. Për këtë nuk ka dyshim! Dhe Allahu do t'i ringjallë të gjithë të vdekurit!

Siç e sqaruam edhe më lart, në të gjitha këto ajete Zoti i tregon së pari shenjat e vdekjes dhe të ringjalljes në tokë. Ashtu siç i ringjall Zoti në pranverë farat e rëna në tokë dhe të mbetura ashtu gjatë dimrit të gjatë të vdekjes, ashtu do t'i ringjallë edhe njerëzit në pranverën e dytë të tyre!

E parë nga ky këndvështrim, edhe sikur çështja të trajtohet nga një filozof, edhe nga një çoban, nuk mund të bëhet më e qartë se sa ç'bëhet me këtë metodë bindëse të Kuranit. Përfshi edhe hadithet e profetit Muhamed (s.a.s.) lidhur me këtë çështje, të gjitha ç'janë thënë janë shtjellime dhe komente të thënieve të Kuranit.

Duke e provuar ringjalljen e madhe me argumente subjektive dhe duke na i kthyer shikimet në botën subjektive, Kurani i përfton çështjes qartësi me këto shembuj:

²⁴ Fussilet, 39.

²⁵ Haxh, 5.

²⁶ Haxh, 6.

²⁷ Haxh, 7.

"Siç ju krijoi në fillim, përsëri te Ai do të ktheheni!"²⁸

Ashtu siç ju krijoi në fillim nga dheu, nga sperma, nga gjaku i mpiksuar dhe nga një copë mishi pa formë, përsëri, do t'i mbledhë atomet tuaja thelbësore, do të bëjë një sintezë dhe do t'ju krijojë nga e para.

"A nuk e di njeriu se e kemi krijuar nga një spermë që tani na u bë armik i hapur? Dhe, duke e harruar krijimin e vet, na paraqiti Neve argument: "Kush do t'i ringjallë këto eshtra të kalbura?" Thuaju: "Do t'i ringjallë Ai që i krijoi për herë të parë! Ai njeherë çdo lloj krijimi!"²⁹

Edhe mohuesi i shekullit të parë, edhe mohuesi i fundit i shekullit të njëzetë thonë të njëjtën gjë: "Kush do t'i ringjallë këto eshtra të kalbura të bëra hi?"

Kurani u përgjigjet atyre kështu: "Kush ta ketë dhënë jetën në fillim, Ai do t'i ringjallë! Ai që bëri për ju zjarr nga druri i gjelbër (i njomë) që ju e përdorni për ta djegur!"³⁰

Allahu (xh.xh.) nxjerr zjarr nga druri që pikon ujë nga brenda. Ndërkaq, dihet se të kundërtat nuk mblidhen bashkë në një vend dhe ky parim është një rregull i qartë. Zoti me fuqi të pafundme, i bashkon bashkë dy të kundërta. Po qe se drurët Merh dhe Afar të njohur nga arabët, fërkohen me njëri-tjetrin ndërsa prej tyre pikon ujë pika-pika, gjë që është e kundërta e zjarrit, ndizet zjarr. Ja pra Allahu (xh.xh.) që e tregon fuqinë e Tij në këtë mënyrë, e formon jetën nga eshtrat e kalbura që duken si e kundërta e jetës, dhe e ringjall njeriun në një jetë të re.

Me të njëjtën metodë, Kurani e vërteton ringjalljen duke na shfaqur para syve edhe mikrobotën e përbërë prej atomeve dhe grimcave më të vogla:

"O njerëz! Po qe se dyshoni në ringjalljen tuaj pas vdekjes, dijeni se ne ju krijuam ju në fillim nga dheu, pastaj nga sperma, pastaj nga embrioni, pastaj nga një copë mishi pa formë që t'ju tregojmë haptas fuqinë tonë. Sipas dëshirës sonë, ju mbajmë një kohë në mitrën e nënës, pastaj ju nxjerrim që atje si foshnjë. Pastaj ju rrisim që të bëheni të fortë e të aftë. Pastaj dikush vdes duke qenë ende fëmijë, kurse dikush rron gjer në pleqëri të thellë kur të mos dijë e të mos kuptojë asgjë (duke u kthyer përsëri në gjendjen fëminore kur s'dinte asgjë). E shihni edhe tokën sesi është tharë e ka vdekur. Por kur i lëshojmë ujë sipër, lëviz, dridhet, fryhet dhe prej saj mbijnë çifte bimësh nga të gjitha llojet!"³¹

Po qe se keni dyshim në ringjalljen, vëzhgoni dukurinë që ndodh në natyrën tuaj dhe analizoni këtë argument subjektiv:

Në fillim, Allahu (xh.xh.) ju krijoi nga dheu. Përbërja juaj thelbësore është prej një sërë elementesh të marra nga sipërfaqja e tokës. Pastaj elementët janë përzjerë dhe prej tyre është formuar një ekstrakt proteinik. Një shkallë më tej, domethënë në nivelin e gjallesës, përbërja juaj ose ekstrakti proteinik u bë një pikë ujë, madje e ndyrë. Pastaj, një droçkë gjaku dhe, më tej, një copë mishi me formë a pa formë. Pasi arrin në këtë gjendje, ose krijoheni, ose nuk krijoheni. Ose bini si një dështak, ose zhvilloheni më tej sipas farës që ndodhet në përbërjen tuaj për t'u bërë një qenie e përsosur e quajtur njeri. Pastaj Zoti ju mban në mitër sa të dojë dhe ose dështojeni fëmijë 3-4 muajsh, ose lindeni fëmijë gjashtë, shtatë ose nëntë muajsh.

Dhe ju që ju sollëm në gjendjen e një fëmije të njomë, pastaj përpiqeni të rriteni e të bëheni të aftë gjer në një pikë të caktuar. Dikush nga ju vdes pa u pjekur, kurse disa të tjerë nga ju arrini gjer në pleqëri të vonë. Mund të liheni në jetë gjersa t'ju thyhet mesi, të mos ju mbajnë dot këmbët e koka t'ju bjerë në gjoks, gjersa t'ju thinjen flokët dhe të plakeni aq shumë, sa, pas gjithë atyre që ju

²⁸ A'raf, 7/29.

²⁹ Jasin, 36/77-99.

³⁰ Jasin, 79-80.

³¹ Haxh, 22/5.

kanë ndodhur në jetë, të mos mbani mend asgjë. Kështu, e filloni jetën si fëmijë dhe, më në fund, po si fëmijë, por mjekërbardhë, ikni e mërgoni nga kjo botë!

"A mos mendon njeriu se do të lihet të sillet vërdallë pa qëllim? A nuk ishte ai një spermë që derdhet? Pastaj u bë një gjak i mpiksuar dhe Zoti e krijoi duke i dhënë formë. Dhe krijoi prej tij çiftin prej një mashkulli e një femre. Dhe tani, Allahut që i bën të gjitha këto, a s'i mjafton fuqia për t'i ringjallur të vdekurit?"³²

Allahu që ju sjell në këtë gjendje duke ju kaluar nëpër etapa të caktuara, a nuk ka mundësi t'i ringjallë të vdekurit? Siç u pa, çështjen e ringjalljes Kurani e vërteton me arsyetim dhe logjikë të posaçme për të në një mënyrë që të mos ketë nevojë për asnjë argument tjetër. Pothuajse një e treta e ajeteve të Kuranit bën fjalë për këto të vërteta. Me ato që përmendëm më lart, ne vetëm sa japim një ide. Edhe ato që do të themi më poshtë, do të përbëhen prej komentit dhe hollësive të këtyre ajeteve.

Ideja, mendimi, ndjenja, njeriu, njerëzimi dhe aktet dhe aksionet e lidhur me këta elementë rrjedhin nëpër këtë botë për t'u mbledhur, më në fund, në një basen sipas natyrës së rrugës së rrjedhjes së tyre. Këtu ne nuk shohim ndonjë shpërblim apo ndëshkim. Sa e sa persona që do t'ua kalonin në padrejtësi, dhunë, tirani e mizori edhe vetë faraonëve e tiranëve, kanë shkuar në botën tjetër pa marrë dhe pa vuajtur asnjë ndëshkim, pa hequr asnjë mundim, pa u dhembur koka, dhëmbi a mesi. Po kështu, por në kahje të kundërt, sa e sa persona kanë mërguar në botën tjetër pasi kanë pësuar mijëra fatkeqësi, pasi janë dërrmuar në vuajtje si mes gurëve të mullirit, të dëmtuar dhe viktimat të padrejtësisë, dhunës, tiranisë e mizorisë!

Mizori ka mendimet dhe llogaritë e veta, po ashtu edhe viktimat ka qëllimet dhe mendimet e veta që ndryshojnë krejtësisht nga ato të tjetrit.

Ja pra, këto dy rrjedha me kahje krejt të kundërta që rrjedhin si ujëvara, do të grumbullohen në botën tjetër siç mbledhen ujërat në një basen dhe do të rreshtohen para Zotit të Madh e të Lartë për të dhënë llogari për gjendjet dhe veprimet e tyre në këtë botë. Dhe, në përfundim të llogaridhënies, viktimat do të shkojnë në Xhenetin që i pati besuar në këtë botë siç i pati besuar qenies së vet, kurse mizori do të hidhet si një grumbull plehrash në Xhehenemin që, sa pati qenë në këtë botë, s'e pati kaluar as në mendje!

Apelin e pabërë në këtë botë të të mirëve dhe të të këqijve, do ta bëjë në anën tjetër Allahu, i Drejti Absolut, që do t'u drejtohet kështu grupit të të këqijve dhe mizorëve:

"Veçohuni sot o ju fajtorë!"³³

Ja, kjo ndarje dhe ky apel nuk bëhet praktikisht në këtë botë. Mirëpo mes të gjitha llojeve të tjera të materies, i miri dallohet nga i keqi, i bukuri dallohet nga i shëmtuari, i përsosuri nga i mangëti qysh në këtë botë. Ndërkaq, nuk mund të mendohet që qenia më e përsosur, më e mrekullueshme e gjithësisë dhe esenca e saj, njeriu, të përjashtohet nga rregulli. Meqë ndarja, dallimi dhe apeli për njeriun nuk bëhen këtu, do të thotë se do të bëhen në një botë tjetër.

Fara hidhet në tokë dhe, ndërsa vetë kalbet, embrioni i saj zhvillohet dhe prej aty ku ka rënë, fillon të shfaqet një jetë e re. Bima rritet e bëhet pemë, mbushet me degë e gjethe dhe jep fruta. Pastaj i hedh të gjitha dhe kthehet e bëhet si eshtë e tharë. Por në pranverën e re blerohet e stoliset përsëri duke jua shfaqur veten juve. Të gjithë insektet, brejtësit, etj., në vjeshtë bien në gjumin e dimrit duke iu nënshtruar një gjendje vdekjeje. Pastaj, kur vjen pranvera, ringjallen dhe shpërndahen duke nisur një jetë të re. Si mund të mendohet përjashtimi i njeriut nga ky ligj që vepron te të gjithë gjallesat? Edhe njeriu ka një pranverë, një dimër dhe, pastaj, një pranverë të dytë. Sepse edhe ai ka dalë në shesh nga një farë, është rritur e mbushur si një pemë, ka dhënë

³² Kijame, 36-40.

³³ Jasin, 59.

fruta në formë idesh, mendimesh dhe veprash dhe pastaj ka arritur në një gjendje që të mos vlejë për asgjë dhe ka rënë sërish në tokë si fara. Tani ai pret pranverën e tij të dytë. Kur të vijë koha dhe t'i fryhet bririt, do të vijë edhe pranvera e tij e dytë!

URTËSIA E PËRGJITHSHME QË DUKET NË GJITHËSI

Në gjithësi vërejmë një urtësi që e rrethon gjithçka. Në çdo gjë vëzhgohet një dobi, interes, përfitim dhe një qëllim përfundimtar. Duke e mohuar urtësinë e quajtur “qëllim final absolut”, materialistët thonë se aktet dhe veprimtaria e Zotit nuk janë të arsyeshme. Mirëpo ai nuk është i detyruar të bëjë diçka për shkak të diçkaje tjetër.

Kurrë dikush s'mund ta shtrëngojë Atë të bëjë diçka;

Ajo që të dëshirojë vetë Ai, ajo bëhet, bil'lah!

Pra, bëhet ajo te e cila drejtohet vullneti i Tij.

“Ju nuk mund të dëshironi gjë po s'dëshiroi Allahu, Zoti i botëve!”³⁴ Dhe njeriu nuk mund të dëshirojë gjë tjetër veç asaj që dëshiron Ai! Sepse Ai është gjykatësi absolut. Ndërkaq, në çdo gjë që ka krijuar dhe krijon, Ai ka ndjekur dhe ndjek një kuptim dhe urtësi!

Po që se vë re për një çast, njeriu do të dallojë menjëherë te vetja një sërë kuptimesh dhe urtësish. Në qoftë se trajtohen një e nga një elementët që e përbëjnë atë si një e tërë, do të shihet se qoftë edhe një atom i vendosur tek ai nuk është i panevojshëm e i kotë.

Edhe gjithësia që është një njeri i madh, është e pajisur, kështu, me urtësi. Kjo shkon gjer atje sa në të gjithë këtë ekzistencë nuk mund të gjendet mungesë kuptimi as sa një krah mize! Edhe në një gjethe peme të palëvizshme që na duket neve si e padobishme, janë të fshehura shumë e shumë dobi që s'mund t'i dimë! Në të vërtetë, Zoti nuk është i detyruar t'i krijojë këto kështu, por kjo është domosdoshmëri e emrit dhe atributit të Tij *Hakim*, i Urtë.

Sigurisht, nga makrobota në botën subjektive e, prej aty në mikrobotë, vërehet një urtësi dhe qëllimshmëri që përfshin gjithçka. Ndërkaq, njeriu që zotëron denjësinë për të qenë, mes këtyre botëve, qenia më e përkryer dhe krijesa më e zgjedhur, ndërsa në këtë botë është i pajisur me mijëra urtësi vetëm në aspektin material e trupor, nuk mund të jetë një i mjerë i ardhur në këtë botë për katër-pesë ditë dhe i dënuar me vdekje për të mos u ringjallur edhe një herë tjetër më!

Ndërsa kjo botë, e cila nuk i përgjigjet e nuk e kënaq dot atë qoftë edhe në aspektin material, nuk mund të mendohet që t'u përgjigjet aftësive e mundësive të tij gjithëpërfshirëse si imagjinata dhe ndjenja e pavdekësisë. Meqë e pranuar që në krye se te njeriu asnjë ndjenjë nuk është krijuar pa qëllim e pa kuptim, njeriu i cili nuk mundet t'i realizojë në këtë botë ndjenjën dhe dëshirën e pavdekësisë dhe të ekzistencës së përjetshme, gjithsesi do t'i plotësojë në një botë tjetër këtë ndjenjë dhe dëshirë të dhënë atij mbështetur mbi një urtësi!

“A mos pandehët ju se ju krijuam kot, si një lojë dhe dëfrim dhe se nuk do t'ju kthejmë prapë? I lartë është Allahu, i vetmi sundues! Nuk ka zot tjetër veç Tij. Ai është Zoti i Arshit të madh (që e rrethon tërë gjithësinë, që është burimi i jetës së gjithësisë)”³⁵

A po pandehni ju se u krijuat kot dhe pa kuptim? A mos mendoni ju se nuk do të ktheheni përsëri te Allahu? Allahu transcendental (që kalon kufirin e ndjesive) dhe i shenjtë s'ka të bëjë aspak me kotësinë! Allahu (xh.xh.) që ju ka sjellë këtu e ju ka pajisur me gjithçka, që ju ka dhënë të gjitha dëshirat materiale të trupit tuaj, që e plotëson dëshirën më të vogël të qenies më të vogël sipas dukurive që ndodhin në gjithësi, sigurisht që do ta realizojë dëshirën tuaj më të madhe të pavdekësisë dhe do të hapë për ju një botë të përjetshme!

³⁴ Insan, 30.

³⁵ Muminun, 115, 116.

Profeti i profetëve po rrinte në kuvendin e lumtur. Në faltore u sollën një grup robërish lufte. Mes tyre, i Dërguari i Allahut (s.a.s.) vuri re një grua që po kërkonte me dëshirë dhe padurim diçka. Çdo fëmijë që kapte, e shtrëngonte në gji, i merrte erë dhe pastaj e linte. Më në fund, e gjeti fëmijën e vet, e rroku dhe e shtrëngoi fort në gji. E puthte pa u ngopur, i merrte erë, e shtrëngonte në gji. Përballë kësaj pamjeje, i Dërguari i Allahut (s.a.s.) u prek thellë. Iu mbushën sytë me lot dhe, duke u ngashëryer, i pyeti të pranishmit duke e treguar gruan me gisht: “A po e shihni këtë grua?” “Po, o i Dërguari i Allahut!” - iu përgjigjën të pranishmit. I Dërguari i Allahut (s.a.s.) pyeti prapë: “A e hedh kjo grua fëmijën që ka në prehër, në Xhehenem?” “Jo, o i Dërguari i Allahut!” - Iu përgjigjën të pranishmit. Atëherë, profeti i të dy botëve tha këto fjalë mbushur plot kuptim e urtësi: “Allahu është më i dhembshur, nuk i hedh robtë e Tij në Xhehenem!”³⁶

E veçanta për të cilën desha të bëj fjalë unë me këtë shembull, është kjo: Allahu që nuk e hedh robin e Tij në Xhehenem, dhe që është kaq i dhembshur, a e hedh robin e Tij për të mos u ringjallur edhe një herë tjetër në zbrazëti, në asgjësim, në kundërshtim me drejtësinë, mëshirën dhe dhembshurinë e këtushme? Sigurisht, edhe vetë Xhehenemi, është për shpirtin e njeriut, i vlefshëm sa vetë Xheneti, në krahasim me asgjësimin! Asgjësimi është një ndëshkim i tmerrshëm e i papërshtueshëm që do ta bënte të klithte me të madhe shpirtin e njeriut i cili kërkon pavdekshmëri e përjetësi dhe në krahasim me të cilin, Xhehenemi do të ishte mëshirë!

Për çdo vlerë të kësaj bote e që ekziston në këtë botë, është vënë një njësi llogaritëse, një kriter ose etalon që të mund ta masë. Por jo për mendjen, shpirtin, ndjenjën, arsyen dhe përfundimet e tyre. Ne nuk kemi në dorë ndonjë kriter që të mund ta masë produktin e mendjes. Por kemi kritere dhe peshore për të matur dhe peshuar ushqimet që hamë e pimë. Veç kësaj, këto objekte kanë edhe vlerën e tyre monetare sipas kursit monetar të vendeve të ndryshme. Sipas këtyre vlerave bëhen eksporti dhe importi. Po kështu, ne mundemi ta peshojmë dhe vlerësojmë edhe një copë dheu, madje.

Por nuk ka ndonjë kriter apo njësi për të matur, peshuar dhe vlerësuar një zgjuarsin dhe inteligjencë të madhe. Për shembull, mendjet e mëdha si Shekspiri apo Hygoi nuk e kanë marrë dot në këtë botë produktin ose shpërblimin e mendjes së tyre. Kjo është ana sipërfaqësore e çështjes. Por le ta trajtojmë çështjen edhe në planin serioz dhe të mendojmë zgjuarsinë e një profeti. Për shembull, le të mendojmë produktet e mendjes dhe të ndjenjave transcendentale të profetit Muhamed (s.a.s.). Veçanërisht le të mbledhim bashkë ndjenjat e të gjithë profetëve dhe të mbajmë parasysh se për këta nuk është vënë ndonjë kriter apo peshore. Ky mendim dhe meditim do të na çojë ne në këtë përfundim: Do të vihet një peshore ku do të peshohen këto ndjenja! Po të mos bëhet këtu kjo, është jashtë çdo diskutimi se do të bëhet në një botë tjetër!

“Ditën e kiametit, Ne do të ngremë peshoret e drejtësisë dhe askujt nuk do t’i bëhet padrejtësi. Njeriu do të marrë shpërblimin e punës së tij edhe sikur ajo të jetë sa një grimcë. Ne mjaftojmë si llogarimarrës!”³⁷

Siç u pa edhe në ajet, në këtë botë nuk ka ndonjë peshore që të mund ta peshojë botën e brendshme të njeriut. Ne nuk mundemi ta peshojmë ose masim produktin e një ndjenje që zhvillohet në çdo thellim drejt brendësisë së vetvetes. Ne nuk njohim ndonjë peshore që të mund t’i peshojë e masë ndjenjat njerëzore si e fshehta, enigma dhe sekreti, shumë e shumë ndjenja të larta që e bëjnë njeriun të ikë nga njeriu, nga bota dhe lëndësorja dhe të vijë në gjendje të tillë që të mos jetë i kënaqur me asgjë dhe me asnjë veç Zotit. Madje shumë herë, edhe njerëz të mbushur plot me këto ndjenja nuk e njohin dot natyrën e tyre. Në është kështu, atëherë do të vijë një ditë e quajtur ahiret, jeta e pasme, kur do të ngrihet një peshore që do t’i masë edhe të gjitha këto ndjenja të larta. Dhe matja do të jetë e tillë që “do ta ndajë qimen në dyzet pjesë”! Ndërsa ka peshore për

³⁶ Buhari, *Edeb*, 18; Muslim, *Teube*, 22.

³⁷ Enbija, 47.

anën e jashtme e materiale të njeriut, nuk është vënë ndonjë kriter, njësi matjeje ose peshore për botën e brendshme të njeriut që është më e shkëlqyer e më e lartë! Dhe, meqë në këtë botë nuk bëhet matja dhe vlerësimi i botës së brendshme, do të bëhet në botën tjetër!

“Pa dyshim, Ne e krijuam njeriun dhe e dimë se ç’i pëshpërit vetja atij, sepse ne jemi ndaj tij më afër se damari i qafës që i rreh!”³⁸

Ne e krijuam njeriun dhe Ne e dimë se ç’gjëra të këqija ndodhin brenda vetes së tij. Por le ta marrim çështjen edhe në anën e kundërt: “Ne e krijuam njeriun dhe Ne e dimë se ç’ndjenja dhe qëllime të larta vlojnë brenda tij!”

Njeriun që i kalojnë gjëra të këqija përbrenda dhe zvogëlohet, zhvlerësohet e shformohet, njeriun që kthehet në joproduktiv dhe jeton pa ndjenja, Allahu do ta ringjallë atje si një dru të thatë. Gjithashtu ka njerëz shumë të mëdhenj që, megjithëse të veshur me rroba të vjetra e që nga jashtë duken si të fikur, janë të thellë si oqeani dhe e kanë zemrën të mbushur me Allahun. Edhe ata do t’i marrë në llogari Allahu duke caktuar për ta një peshore sipas vlerës së tyre dhe po sipas asaj vlere do t’i shpërblejë!

Edhe sikur të mos ketë asnjë shkak për ringjalljen, ka patjetër nevojë për një rilindje dhe për një gjykatë të lartë ku njeriut, i cili ka merituar krijimin e përsosur, t’i peshohen dhe vlerësohen punët dhe ku të mund të gjejë vlerën e tij të vërtetë! Në fakt, asnjë nevojë dhe domosdoshmëri nuk e kushtëzon Zotin. Por, duke dalë në rrugë nga emri i Tij *Hakim*, i urtë e gjykatës, ecim me anë të arsyetimit të favoreve të këtushme dhe, në fund, arrijmë te e vërteta se ringjallja, llogaridhënia dhe jeta tjetër do të ndodhin!

Zoti mbretëron në përshtatje me synimin dhe të orientuar nga qëllimi final i Tij. Ky mbretërim fillon nga bota e atomeve dhe vazhdon gjer në sistemet më të mëdhenj. Argumenti për këtë mbretërim është se në të gjitha këto botë duket vula e Tij. Në makrobotë, në mikrobotë dhe në botën subjektive vërehet vazhdimisht vula e Tij. Ky mbretërim është aq i shkëlqyer sa në asnjë kornizë të tij të madhe apo të vogël nuk e pranon ndërhyrjen e të huajit apo të së huajës. Ai ka vënë një peshore. Ai e vazhdon veprimtarinë e vet me një ligj që ia njohim ekzistencën, por nuk mund t’ia kuptojmë të vërtetën. Në fakt, ligjet që i kemi emërtuar ne, nuk janë shkak i mjaftueshëm për t’i shpjeguar dukuritë dhe ngjarjet që ndodhin. Për shembull, shpjegimi me forcat e tërheqjes dhe shtytjes i ekuilibrit mes trupave është i pamjaftueshëm për ta shpjeguar dukurinë në vetvete. Por meqë ne e kemi të pamundur ta mësojmë çështjen më tej, e quajmë veten të detyruar të mjaftohemi me kaq. Ndërkaq specifika që na gënjen ne në këtë çështje është drejtësia e atij parimi në çdo vend. Mirëpo drejtësia e këtij parimi shpjegon vetëm fuqinë dhe mundësinë e atij që e ka vënë atë parim, por jo çështjen. Dituria dhe shkenca na i tregojnë dhe përshkruajnë ngjarjet dhe dukuritë, por nuk na i shpjegojnë pse-të dhe përse-të e tyre. Ndërkaq, edhe pse s’e shpjegojmë dot pse-në dhe përse-në e çështjes, ekzistenca e një urtësie në çdo gjë është krejtësisht sheshit. Çdo gjë që ekziston dhe do të ekzistojë e ngritur mbi këtë, bëhet e qenë në përputhje me një urtësi dhe qëllim final.

Edhe në krijimin e njeriut i cili bart qëllime të zgjatura drejt përjetësisë, i cili nuk kënaqet me asgjë tjetër veç përjetësisë dhe Individualitetit të përjetshëm, që thërret pa pushim përjetësinë dhe dëshiron Xhenetin dhe Bukurinë Hyjnore, ka një urtësi dhe qëllim final. Shpirtrat e ndriçuar munden t’i ndjejnë këto urtësi dhe qëllim final gjer në pikat më të thella të ndërgjegjeve të tyre!

Ka rrëfime të ndryshme që përshkruajnë hyrjen e Ebu Bekrit (r.a.) në Islam. Mes tyre, njëri prej rrëfimeve më të saktë e më të fuqishëm është ky:

³⁸ Kaf, 16.

Kur të Dërguarit të Allahut (s.a.s.) i erdhi urdhri për ta hequr mbulesën nën të cilën rrinte shtrirë dhe t'i paralajmëronte njerëzit, ai mendoi me vete se cilit duhet t'ia tregonte të parit atë të vërtetë dhe emri që i erdhi menjëherë ndërmend, ishte emri i Ebu Bekrit (r.a.).

Ndërsa i Dërguari i Allahut (s.a.s.) po mendonte këto, Ebu Bekri në shtëpinë e vet po mendonte kështu: "E di se ekziston dikush që ka krijuar këtë gjithësi dhe mua, por nuk i vë dot ndonjë emër. Duhet të shkoj te Muhamedi për t'ia hapur këtë çështje, sepse ai i di këto më mirë se kushdo.

Pa ditur gjë për njëri-tjetrin, i Dërguari i Allahut (s.a.s.) dhe Ebu Bekri (r.a.) dalin nga shtëpitë, njëri për ta gjetur të vërtetën e Zotit, kurse tjetri për t'ua mësuar atë të tjerëve. Ata takohen në rrugë. Ky takim i papritur i lë që të dy të mahnitur. Ata i tregojnë njëri-tjetrit për shkaqet e daljes dhe për ndjenjat që përjetojnë. Dhe i Dërguari i Allahut (s.a.s.), me një gëzim të madh, e fton Ebu Bekrin (r.a.) në fenë e vërtetë. Ebu Bekri (r.a.) e pranon menjëherë ftesën, hyn në Islam dhe bëhet mysliman.³⁹

Duke i zotëruar me kompetencë materien dhe dukurinë, parashikuesit dhe parashikimet e mëdha mundën të arrijnë në një përfundim për ta gjetur Zotin. Ja pra, Ebu Bekri (r.a.) e pati gjetur me një mangësi të vogël të vërtetën, i Dërguari i Allahut (s.a.s.) ia kishte plotësuar atë mangësi duke e bërë atë ta arrinte të vërtetën!

Çdo njeri që i shqyrton materiet dhe dukuritë, do të shohë në to vulën e Zotit dhe, në përfundim të meditimit objektiv dhe subjektiv, do të arrijë në këtë përfundim: "Ai që s'më lë mua këtu pa qëllim, gjithsesi s'do të më lërë pa qëllim edhe pasi të hyj në varr dhe, ashtu siç e ringjall bimësinë në pranverë, do t'i ringjallë në një jetë të re molekulat e mia të kthyer në fara dhe do të hapë një gjyq të lartë!"

³⁹ El Bidaje ue'n-Nihaje, vëll. 3, f. 27 e në vazhd., Bejrut, 1966; Hajatu's-Sahabe, vëll. 1, f. 83, Bejrut, 1968.

JETA E PËRTEJME, DOMOSDOSHMËRI PREJ EMRAVE KERIM (BUJAR) DHE RRAHIM (MËSHIRUES) TË ZOTIT

Ndaj më të dobëtëve dhe më nevojtarëve tregohet kujdesi më i mirë e më i përsosur. Shohim se gjallesat më të brishta, se qeniet pa duar e pa këmbë ushqehen me shumë lehtësi.

Po qe se do të liheshin mënjane ndërhyrjet e gabuara të njerëzve që e përdorin vullnetin e tyre jo për të ndrequr, por për të prishur punë, vëzhgojmë se ndaj qenieve më të dobëta e më të pafuqishme tregohet kujdes në mënyrën më të mirë.

Ja pra, mundësimi i një qelize për ta vazhduar jetën, ushqimi me metodën më të përsosur i fetusit në mitrën e nënës, kalimi i fëmijës që vjen në botë, në duart e nënës dhe plotësimi me kujdesin më të madh i të gjitha nevojave të tij, ushqyerja mjaft përsosmërisht e peshqve në fund të detit dhe e krimbave brenda frutit, dërgimi i furnizimit dhe i ushqimit gjër te pemët dhe të sëmuret e paralizuar që s'levizin dot nga vendi, si dhe mijëra shembuj konkretë si këta, e përforcojnë specifikën që e parashtruan më lart si ide abstrakte.

Me anë të të gjitha këtyre e kuptojmë se në gjithësi është një Individualitet *Kerim* (bujar) dhe *Rrahim* (mëshirues) që sundon e urdhëron.

Po, Zoti tregohet kaq mirësisbërës dhe bujar në tërë gjithësinë, Ai kërkon vazhdimisht të bëjë mirësi dhe bujari. Krahas dëshirës për të bërë bujari dhe mirësi, duhet edhe që ata të cilëve do t'u bëhet bujaria dhe mirësia, të ekzistojnë si trup. Meqë në këtë botë, njerëzve të dobët, të pafuqishëm dhe, në të njëjtën kohë, të vdekshëm, u bëhet kaq shumë mirësi dhe bujari, mëshira dhe bujaria e Zotit e bën të nevojshme vazhdimin e kësaj mëshire dhe bujarie. Mirëpo njeriu në këtë botë, për një kokërr rrush që ha, ha një mijë shpulla! Shijon, por nuk ngopet. Në gojë i shfaqet shija, kurse në zemër klithma dhe vajtimi. Gjërat që i japin atij kënaqësi, ikin pa e pyetur, madje pa e përshëndetur fare, si rinia, forca, fuqia dhe mirësi e dhunti të tjera të shkatërrueshme. Atëherë, Zoti që i dhuron mirësi njeriut këtu, nuk do ta shndërrojë dhuntinë në ndëshkim, kënaqësinë në mundim dhe dashurinë në armiçësi duke ia prerë njeriut aty për aty mirësitë dhe dhuntitë. Mirëpo, po të mos jenë të gjitha këto të përjetshme, dhuntia bëhet ndëshkim, kënaqësia bëhet mundim dhe dashuria kthehet në armiçësi. Në është kështu, atëherë ka një botë të përjetshme ku mirësitë dhe dhuntitë do të vazhdojnë dhe patjetër do të ketë!

EDHE DHEMBSHURIA E BËN TË DOMOSDOSHËM AHIRETIN

Mbi tokë vëzhgojmë shumë qartë se vepron një dhembshuri. Dhembshuria është ndjenjë dhimbjeje ndaj dikujt ose diçkaje tjetër. Ajo është ndjenja e mëshirës ndaj të dëmtuarit ose viktimës, është ndjenja e dëgjimit të qarjes së atij që qan. Dhembshuria është ndjenja e mjekimit të plagës së një njeriu të plagosur e të sëmurë. Kjo ndjenjë dhembshurie vepron nga korniza më e vogël gjer në kornizat më të mëdha.

Po qe se ju plagoset dora dhe ju viheni ta mjekoni, duhet të besoni se pa mëshirën dhe dhembshurinë e Allahut, nuk do ndodhë që gjaku ta kurojë e të riparojë pjesën e plagosur dhe ju nuk do ta mbyllni dot plagën. A nuk ju tregojnë gjë juve plagët që nuk shërohen e nuk mbyllen? Para se ta shtrojnë në tryezën e operacionit të sëmurin, sëmundja e të cilit kërkon një ndërhyrje shumë të vështirë e serioze, mjekët mblidhen kokë më kokë, mendohen e këshillohen. Ka raste kur ata, pas një arsyetimi dhe këshillimi të gjatë, mund të thonë: “Po ta operojmë këtë të sëmurë, mbyllja e kësaj plage do të jetë shumë e vështirë!” Gjithashtu ju mund të shihni se ka njerëz që kanë kaluar operacione të tilla, plagët e të cilave mbyllen vetëm pas disa muajsh ose pas disa vitesh. Po të mos e mbyllë Allahu, nuk mbyllet. Në mes do të dalë ndonjë pengesë: ose do të rritet sheqeri në gjak, ose në pankreas do të ndodhë ndonjë anomali, etj., dhe plaga nuk do të mbyllet dot!

Ja pra, a mund ta kuptoni dhembshurinë vetëm në këtë pikë të Zotit që siguron shërimin brenda një kohe të shkurtër edhe të plagëve të njeriut që mund të konsiderohen të mëdha? Zoti (xh.xh.) na mëshiron ne. Por me çfarë? Duke na dërguar në ndihmë qenie të vogla që mund t’i shohim vetëm me anë të mikroskopëve!

Pa le gjendja e fëmijëve të vegjël ose foshnjave. Ato e lënë njeriun krejtësisht të mahnitur. Allahu (xh.xh.) i mëshiron foshnjat në një mënyrë të veçantë. Është fjala për një kujdes të veçantë për ata vogëlushë që vijnë në këtë botë, që kanë nevojë për ushqimet më të pastra e më të kulluara. Zoti e ushqen në fillim atë në mitrën e nënës. Muret e mitrës i sjell në mjet me anë të të cilit foshnja mund të ushqehet. Këto mure të mitrës që quhen placentë, pajisen me lëndë ushqyese. Nëna kthehet në shërbëtoreshë për fëmijën. Ndërsa foshnja vjen në këtë botë, Zoti prodhon për të një lëndë ushqimore të tillë që është nevoja e parë e domosdoshme për gjallesën kafshë ose njeri që sapo vjen në jetë: qumështin e nënës! Po, qumështi i nënës ushtron një ndikim të tillë pozitiv mbi foshnjën, që s’mund ta ushtrojë asnjë lëndë tjetër ushqimore ose ushqim. Madje, po ta milni atë qumësht nga nëna e ta fusni në një enë, nuk do t’ia ruani dot freskinë dhe cilësinë e parë, nuk do t’ia ruani dot përbërjen vitaminoze. Po qe se ju, qumështin e marrë nga gjinjtë e pastër të dhenve dhe lopëve që ruani, e fusni në enë të dezinfektuara që më parë dhe pastaj këtë qumësht ua jepni të vegjëlve të tyre, nuk do t’i ushqeni më mirë. Po qe se bëni një analizë dhe shqyrtim, do të vëreni se mes viçave të ushqyer drejtpërsëdrejti nga nënat dhe viçave të ushqyer me qumështin e futur në enë, do të shfaqen ndryshime të konsiderueshme rritjeje. Ja pra, ajo që bën të rrjedhë nga gjinjtë e nënës qumështi si një eliksir dhe që me këtë i ushqen të vegjlit që janë shumë nevojtarë për dhembshuri, a s’është dhembshuria e pafund e Allahut? Dhe, nëse s’është kjo, ç’është? Po të mos ishte mëshira e pafund e Allahut (xh.xh.), a do të kryheshin gjithë këto mirësi?

Po, siç shohim ylberin, shohim sesi në të katër anët sundon një dhembshuri e madhe dhe e paepur. Ujërat vrapojnë duke gjëmuar në ndihmë të nevojave të bimëve. Mëshira ua ledhaton kokën atyre. Ajri që është tejet i domosdoshëm për to, thithet me anë të gjetheve që janë goja dhe hundët e bimëve. Ashtu siç mund të bëheni shkak për vdekjen e njerëzve nëse ua pengoni dhe ndërprisni frymëmarrjen, ashtu dhe bimët e humbin gjallërinë dhe kthehen në shkarpa nëse

mbeten pa ajër. Pasi të mos kemi pranuar se ekziston dhe vepron një dhembshuri gjithëpërfshirëse për të gjitha organizmat e gjalla mbi tokë, të gjitha shpjegimet që do të përpiqemi të bëjmë nuk do të shkojnë më tej se një dialektikë. Dhe, tani, ju lutem kini vëmendjen! A është e mundur që Zoti i cili i përgjigjet me dhembshuri thirrjes për ndihmë të gjallesave të dukura kështu, pa rëndësi, a mundet që të mos ia plotësojë kërkesën njeriut që digjet nga dëshira e përjetësisë shumë nevojtar për atë dhembshuri? A është e mundur që ta pajisë njeriun në këtë botë me kaq dhunti dhe, pastaj, ta asgjësojë me dënimin me vdekje të përjetshme, t'i japë fund jetës dhe ekzistencës së njeriut në varr e jo t'i hapë kopshte e parajsë të përjetshme, e jo ta stolisë me dhunti të përjetshme?

Duke argumentuar mbështetur tek të gjitha veprat dhembshurore mbi tokë, ne arrijmë në këtë konkluzion: Allahu (xh.xh.) që i ka hapur horizontet e Tij të dhembshurisë në të gjitha anët, nga molekulat te globi tokësor, nga qelizat te organizmat më komplekse, do ta hapë jetën tjetër, ahiretin, do t'i ringjallë njerëzit dhe, siç i ka pajisur në këtë botë me dhunti të ndryshme, do t'i pajisë dhe do t'i stolisë edhe në jetën e përtejme, me ato të mira e dhunti që s'dinë të konsumohen e të mbarojnë!

MADHËSHTIA DHE DINJITETI I ZOTIT E BËJNË TË DOMOSDOSHME JETËN E PËRTEJME

Zoti që na ka pajisur ne nga koka te thonjtë me kaq shumë të mira e dhunti, ka edhe dinjitetin e vet. Ashtu siç nuk do të pranonte Zoti që dikush tjetër të ndërhynte në të mirat dhe dhuntitë e Tij, nuk do t'i pëlqente edhe që falenderimi dhe mirënjohja për të mirat dhe dhuntitë e Tij t'i bëheshin dikujt tjetër. Krahas kësaj, është edhe kundërveprimi dhe gjykimi ndaj atyre, që, duke bërë të kundërtën, tregohen mosmirënjohës ndaj të mirave dhe dhuntive të Tij!

Mirëpo sa e sa njerëz ka që, ndërsa janë mbytur në mijëra të mira e dhunti, tregohen mosmirënjohës dhe u falen dhe adhurojnë të tjerë veç Allahut! Ata u përgjigjen me sy mbyllur, domethënë duke bërë sikur nuk shohin gjë, para gjithë atyre të mirave që u ka bërë Allahu për ta paraqitur veten. Mohuesit, mizorët, përdhunuesit, tiranët largohen nga kjo botë pa marrë dënim e pa u ndëshkuar.

Mirëpo madhështia dhe dinjiteti i Zotit kërkojnë edukimin dhe ndëshkimin e njerëzve të tillë të paturpshëm. Kjo s'bëhet këtu. Domethënë që do të bëhet në një botë tjetër. Atje mizori do të marrë ndëshkimin e merituar, kurse i dëmtuari dhe viktimi do të shpërblehen.

Sigurisht, do të vijë një ditë e tillë që, ata që kanë ditur ta falënderojnë Allahun për të mirat me një falënderim nga lloji i të mirave, do të përballen me komunikimin:

“Për punët që bëtë në ditët e kaluara, sot hani e pini me shëndet!”⁴⁰

Veçanërisht në një hadith të shenjtë, Zoti urdhëron kështu:

“Robve të mi të mirë u kam përgatitur gjëra që nuk i ka parë syri, që nuk ia ka dëgjuar veshi dhe që nuk ia ka ndjerë as zemra njerëzore!”⁴¹

Njerëzit me zemrat të zgjuara që bëjnë punë të thella që s'i ka parë syri, që s'i ka dëgjuar veshi dhe që nuk i kanë rënë në mendje njerëzve të zakonshëm, që thellohen gjithnjë e më shumë, që jetojnë me botën e brendshme, larg pakujdesisë dhe indiferentizmit dhe që e vazhdojnë jetën çdo çast në atmosferën e përgatitjes për të qenë në praninë e Zotit, do ta marrin shpërblimin e sjelljeve dhe akteve të veta nga i njëjti lloj me to. Zoti do t'i bëjë ata që të përballen me një sërë të papriturash.

Njerëzit që duke i vlerësuar materien dhe ngjarjet, arrijnë përparime dhe zhvillim në strukturën e tyre ideore, gjithsesi do të trajtohen ndryshe nga njerëzit që jetojnë në këtë botë si çobanë!

⁴⁰ Hakka, 24.

⁴¹ Buhari, *Tevhid*, 35; Muslim, *Xhenet*, 2, 3, 4, 5; Tirmidhi, *Xhenet*, 5.

KJO BUJARI E GJERË E BËN TË DOMOSDOSHME JETËN TJETËR

Po qe se gjërat për të cilat kemi nevojë, nuk vijnë në ecurinë e favorit të Zotit, ne nuk mundemi të sigurojmë as njëren prej tyre edhe sikur për të të japim botët!

Miku i Allahut që ka dalë në audiencë te kalifi Harun Reshid, pyet:

“O Harun, po të ishe nevojtar për këtë gotë ujë, a do ta jepje të gjithë pasurinë për ta pasur?”

“Po!” - i përgjigjet Haruni.

“Mirë, po sikur, pasi ta pije këtë gotë ujë e të mos e nxirrje dot, a do ta jepje të gjithë pasurinë për ta nxjerrë?”

“Po!” - i përgjigjet Haruni.

Pas këtij dialogu, miku i Allahut i thotë kalifit:

“Ja pra, o Harun! Pasuria dhe mbretëria jote vlen sa një gotë ujë!”

Duke filluar me këtë gotë ujë e gjer te ajri për të cilin jemi nevojtarë çdo çast, të gjitha të mirat i gjejmë gati në prag të derës!

Çdo stinë, mijëra lloje të veçanta frutash na vijnë me anë të favorit dhe mirësisë së Zotit. Po të mendonim të kundërtën, jo ato fruta, por edhe një bërthamë s’do ta siguronim dot sikur për të të jepnim tërë botën.

Ja pra, në botë shohim këtë bujari kaq të madhe të Zotit!

I mjeri njeri, kërkon mrekullira dhe çudira! Mirëpo të gjitha këto lloj ngjarjesh e dukurish që na rrethojnë, shfaqen e realizohen si gjëra të jashtëzakonshme!

Shihni ç’bujari, që dielli dhe hëna punojnë dhe i shërbejnë njeriut si dy shërbëtorë të bindur. Ndërsa dielli na ledhaton kokën me ngrohtësinë e tij, na i pjek edhe frutat, perimet dhe të lashtat për të cilat kemi nevojë. Po qe se të gjitha këto bujari do të ishin të përkohshme dhe të posaçme vetëm për shtëpinë e pritjes së kësaj bote dhe të merrnin fund këtu, për shkak të vdekjes që na vjen ndërmend dhe që ka mundësi të na vijë çdo çast, pas çdo të mire do të vuanim në ankth sikur të pinim një gotë helm. Sepse çdo e mirë që e konsumojmë na paralajmëron se do të vijë një ditë që të privohemi nga të gjitha të mirat. Për rrjedhojë, na bën ta kujtojmë asgjësimin e frikshëm të përjetshëm.

Mirëpo një Individualitet kaq bujar nuk na i merr nga dora kaq shumë të mira pasi na ka bërë t’i shijojmë. Ndoshta ato të mira i vazhdon dhe i përjetëson. Ja pra, Individualiteti që shfaq kaq bujari në këtë botë të përkohshme e kalimtare, ka edhe një botë të pakonsumueshme e të përjetshme, ku vetë bujaritë që i kemi parë këtu, do të vazhdojnë edhe atje përjetësisht. Ndryshe, bujaria e Tij e madhe karakterizohet në të kundërt, gjë që s’përputhet me Individualitetin e Tij të Lartë, ndërsa Ai është i pastër nga shëmti të tilla dhe i shenjtë!

BUKURIA E PËRJETSHME E KËRKON JETËN TJETËR

Le të dëgjojmë në një stinë pranvere këngën e zogjve dhe shushurimën e ujërave. Le të sodisim bukuritë krejt të blerta si smerald të të gjithë barërave dhe pemëve, lindjen dhe perëndimin e diellit dhe hënën në një natë pa re. Dhe le t'ia ofrojmë të gjitha bukuritë që shfaqen me pasqyrimet e tyre në gjithësi, shikimit të imagjinatës sonë!

Ja pra, kjo dhe të gjitha tablotë e ëmbla si kjo, janë paraqitje e bukurisë së Zotit. Me këto pamje e peizazhe që e ndjekin njëri-tjetrin, Ai na e tregon neve bukurinë e Tij. Edhe ne, duke e soditur bukurinë në këto veprat e Tij, biem në dalldi. Ai kërkon të na e bëjë të njohur veten, edhe ne përpiqemi ta njohim Atë!

Po qe se Ai, ndërsa ne jemi duke i soditur këto bukuri, e mbyll perden dhe na le në errësirën e mosqenies, dhuntia kthehet në ndëshkim, dashuria në fatkeqësi, kurse mendja në një vegël që na shkakton dhimbje dhe ankth. Mirëpo një Bukuri si Ai është i pastër nga një shëmti e tillë dhe i shenjtë.

Në të vërtetë, ajo që e bën dhuntinë dhunti dhe mendjen të marrë kënaqësi nga çdo gjë, është vazhdimësia e atyre dhuntive. Prandaj, Allahu do të hapë një vendbanim të veçantë ku do të na e tregojë vazhdimisht Bukurinë e Tij të përjetshme, do të na mbledhë dhe shpërndajë ne atje dhe dhuntitë e Tij të pafundme, Bukurinë dhe Përsosmërinë e Tij atje do të na i tregojë!

Gjithashtu, bukuritë e Tij janë të përjetshme. Në është kështu, duhet një botë e përjetshme ku bukuritë e Tij të gjejnë vazhdimin e vet dhe ku bukuritë e mërguara prej këtu, të vazhdojnë atje në mënyrë të pafundme. Sigurisht, ashtu siç në këtë botë ramë në dalldi me bukurinë e paraqitur, një ditë do të biem në dalldi edhe duke soditur Bukurinë e Zotit!

“Ka fytyra që atë ditë shkëlqejnë plot dritë dhe e shohin Zotin e vet!”⁴²

⁴² Kijame, 22-23.

NË KRIJIM KA HARMONI, KJO ËSHTË PROVË E JETËS TJETËR

Mes materies së jashtme dhe njeriut shohim një lidhje serioze. Kjo lidhje shërben si argument i unitetit dhe vetmisë së Krijuesit që i ka krijuar të dy: edhe materien, edhe njeriun. Kush t'i ketë krijuar gjërat që duken, që shijohen, që dëgjohen e ndjehen, i ka dhuruar edhe njeriut shqisat dhe ndijimet e shikimit, shijes, dëgjimit dhe ndjeshmërisë.

Është i njëjti Individualitet që i ka krijuar qeniet për të cilat do të tregojë dhembshuri, dhe që i ka dhënë njeriut ndjenjën e dhembshurisë. Disa ngjarje kryhen me anë të vullnetit. Edhe ai që ia nxjerr para njeriut këto ngjarje, edhe ai që i ka dhënë njeriut vullnet, duhet të jetë i njëjti Individualitet. Është një Qenie e Domosdoshme që i jep të mirat që s'mbarojnë me të numëruar, që jep ndijimin e shijimit të këtyre të mirave, pra që krijon. Kush ta ketë vendosur syrin në trupin e njeriut, e ka vendosur edhe Diellin si bebe të syrit të qiellit. Sepse mes diellit dhe syrit të njeriut ka një lidhje dhe përputhje serioze!

RUAJTJA E INFORMACIONIT KËTU ËSHTË ARGUMENT I RINGJALLJES

Në këtë gjithësi e në këtë botë sundon një ruajtje e përsosur e informacionit. Natyra dhe përbërja e njeriut ruhen në një qelizë të quajtur spermatozoid. E ardhmja e njeriut gjer në hollësitë më të imta të karakterit të tij ruhen në kromozome. Po qe se përpigjeni ta ndryshoni numrin e kromozomeve të njeriut, atëherë do t'ia ndryshoni natyrën dhe përbërjen. Siç dihet, struktura shpirtërore (psikike) e njeriut, karakteri, bota e brendshme formësohen me anë të kromozomeve. Po qe se numri i tyre që është 46, do të ndryshohej në 44 ose 48, njeriu do të kthehej në një qenie krejt tjetër. Siç shihet, qenie tejet të vogla si kromozomet vendosin, si shkaqe dhe pretekste, se ç'ka për t'u bërë njeriu. Kjo do të thotë se Zoti u ka dhënë atyre të drejtën e përcaktueshmërisë dhe e vë në veprim e i jep vazhdueshmëri një rregulli të caktuar. Dhe ne vëzhgojmë sesi këtu sundon një ndodhi cilësore matematike.

Njeriu nuk humbet, nuk shkon kot, nuk asgjësohet. Ai nuk është sot njeri, nesër kafshë e pasnesër bimë! Njeriu si thelbi dhe koncentrat i gjithësisë, ruhet në një qenie tejet të vogël që mund të shihet vetëm me mikroskop. Kështu njeriu lind si njeri, jeton si njeri, vdes si njeri dhe, më në fund, do të ringjallet prapë si njeri dhe do të japë llogari.

Druri i pishës është vendosur në farën e vogël të pishës dhe ruhet atje që një ditë të rritet e të bëhet një pishë e lartë që të matet me qiejt!

Nga themeluesit e fizikës së atomit, S. James, thotë: "Ai që e ka krijuar gjithësinë, është, pa dyshim, matematicieni më i përkryer!" Me këto fjalë ai aludon për kriteret matematike që sundojnë në gjithësi. Në asnjë ngjarje, dukuri, kahje dhe lëvizje nuk vërehet ndonjë antagonizëm me kriteret matematike që ekzistojnë në gjithësi. Në fakt, të gjitha këto na tregojnë neve për emrin e Tij *Mukaddir* (vlerësues, përcaktues, detyruar). Por Jean dhe ata që mendojnë si ai, edhe emrat e tjerë i fusin nën hijen e emrit *Mukaddir*. Ne, si suni, në një aspekt, e pranojmë këtë. Ndërsa në një kornizë sundon një emër, emrat e tjerë e bëjnë të ndjehet ekzistencën e tyre nën hijen e emrit sundues. Kështu, kur i shohim materien dhe dukuritë për sa u përket përcaktimit, kriterëve, analogjisë, sundimit të matematikës dhe pranisë së një gjendjeje që t'i merr sytë, para së gjithash shohim në tërë shkëlqimin dhe madhësinë e vet emrin *Mukaddir* të Allahut!

Thamë se çdo gjë ruhet. Janë kromozomet ato që e ruajnë natyrën dhe përbërjen bazë edhe të bimëve. Më tej, ashtu siç ruhet informacioni mbi njeriun të spermatozoidi dhe informacioni mbi bimën të fara, edhe të gjithë tingujt dhe zërat ruhen në kozmos dhe në trupa të ndryshëm. Siç shënohen zërat në shiritin magnetik apo në forma dhe mënyra të reja që zbulohen dhe praktikohen çdo ditë, edhe zërat, lëvizjet dhe veprimet tona shënohen në trupa në forma dhe mënyra të ndryshme që ne sot nuk i dimë, por që nesër do të dëshmojnë në favor ose në dëmin tonë!

Në një provë të kryer nga një shkencëtar është vërejtur kjo gjë. Në një pemë, aty ku është kryer një krim, sjellin me radhë personat që dyshohen se e kanë kryer krimin. Gjersa sjellin kriminelin e vërtetë, te pema nuk vërehet asnjë lëvizje, kurse kur nën pemë futet krimineli vetë, pema fillon të lëvizë dhe kështu gjendet se kush është fajtori. Siç duket, në pemë, degë e gjethe janë fiksuar mbresat e lëna nga rrezatimi i posaçëm i personit dhe janë pikërisht ato që e vënë pemën në lëvizje duke e denoncuar fajtorin!

Pas fiksimit shkencor të faktit se lëvizjet dhe dukuritë më të thjeshta shënohen, mund ta shohim çështjen në aspektin që i përket njeriut. *Ruajtësi* i cili e ruan njeriun të spermatozoidi, pemën të fara dhe pulën të veza, nuk do ta asgjësojë me vdekje njeriun që është epiqendra e gjithësisë dhe përfaqësuesi i Tij në tokë, por si farën e hedhur në tokë, do ta ruajë për ta ringjallur në një botë tjetër duke i dhuruar atje një formë jete të denjë për të!

DËSHMIA E FUQISË SË PASOSUR PËR JETËN TJETËR

Në Kuran, Zoti premtion dhe frikëson për organizimin e të quajturit *mahsher*, grumbullimit të njerëzve të ringjallur pas vdekjes për të dhënë llogari dhe fillimin e jetës tjetër; sipas përshkrimeve kuranore, mahsheri përmban dy pamje: njëren që do ta bënte njeriun të buzëqeshte dhe tjetren që do ta bënte t'i plaste buza!

Zoti jep fjalën! Ai është i aftë për ta çuar në vend fjalën e dhënë. Kurse kthimi nga fjala e dhënë kurrsesi s'i përshtatet personalitetit të Tij të lartë! Ai s'ka të bëjë aspak me cilësi të tilla negative si shkelja e premtimit!

Në tërë gjithësinë, brenda apo jashtë ngjarjeve dhe dukurive, vëzhgojmë fuqinë e shkëlqyer dhe madhështore të Zotit!

E dimë se, nga bota e atomeve e gjer te bota e nebulozave, ekziston një lidhje shumë e ngushtë e llogaritur matematikisht. Për shembull, le të marrim një atom dhe le ta shqyrtojmë përbërjen e tij me elektronet që lëvizin rreth bërthamës ku ndodhen protonet dhe neutronet dhe do të vërejmë se në atomin në gjendje neutrale ekziston një ekuilibër forcash i llogaritur matematikisht ose, e thënë ndryshe, sundon një llogari tejet e imtë, e saktë dhe serioze.

Ndërsa janë qenie gjysmë të pavarura, atomet bashkohen, formojnë koloni dhe nga kolonitë e atomeve formohen molekulat.

Po ta shqyrtojmë sistemin diellor për sa i përket fushës së tërheqjes dhe radiacionit, do të vërejmë se mes diellit dhe satelitëve të tij ekziston një lidhje dhe marrëdhënie tejet e ngushtë. Kjo lidhje e bën veten aq të ndjeshme, sa ne vëzhgojmë se, si gjendja normale e diellit, ashtu dhe ndryshimet e mundshme sado të vogla te ai, ushtrojnë ndikim dhe shoqërohen me pasoja të dukshme mbi fizikën e tokës. Ky ndikim është në përpjestim të drejtë me fushën e tërheqjes dhe gjendjen e radiacionit.

Forsed thotë kështu: "Ashtu si marrëdhëniet e një qelize me qelizat e tjera, edhe në makrobotë ka marrëdhënie mes pjesëve të saja!"

Një qelizë është si një qeveri gjysmë e pavarur. Ndërkaq, sistemi urdhër-përgjigje brenda saj është i pavarur. Qeliza përpiqet ta ruajë dhe mbrojë strukturën e vet. Ajo ia komunikon nevojat e veta një qendre të caktuar. Kjo qendër ia komunikon gjendjen një qendre më të lartë. Pastaj te qeliza arrijnë ato që ka kërkuar. Çdo qelizë konsumon në mënyrë të pavarur. Shtetet e vegjël të quajtura qeliza, vijnë pranë e pranë dhe formojnë një shtet federativ.

Kjo lidhje dhe kjo marrëdhënie e ndërthurur mes materies shihet si vepër e një vetëdijeje të shkëlqyer e madhështore. Ata që s'e njohin çështjen në thelb, e shohin këtë si çudi. Meqë vetëdijen në fjalë e kërkojnë te vetë materia, s'gjejnë dot zgjidhje tjetër veçse të habiten. Kurse ne mahnitemi dhe themi kështu: "Individualiteti, përballë veprave të ekspozuara nga fuqia e të cilit mendjet mbeten të ngrira nga mahnitja, është i pastër nga dobësia dhe mangësia!"

Secila prej miliona qelizave që e përbëjnë trupin, pothuajse bart trurin e Platonit dhe zotëron një aftësi intelektuale për ta administruar botën. Të duket sikur qelizat janë bashkuar kokë më kokë dhe janë marrë vesh për mbrojtjen e trupit, për vazhdimin e jetës së tij në mënyrë të shëndetshme dhe për të urdhëruar brenda parimeve të higjienës. A nuk tregon kjo gjendje e tyre ekzistencën e një fuqie zotëruese që urdhëron mbi të gjitha këto?

Kjo është kështu edhe në mikrobotë, në botën e thërmijave që veprojnë në mënyrë të ndërlikuar. Kjo është kështu edhe në makrobotë, në botën e yjeve dhe galaktikave. Valët dhe radiacioni elektromagnetik veprojnë në mënyrë tejet të llogaritur brenda spektrit të vet, aq sa duket sikur mes lëkundjeve të frekuencave të ndryshme ekzistojnë marrëdhënie të vetëdijshme! Po

të mos qe kështu, një galaktikë që pulson siç rreh zemra dhe zgjerohet në një krah, nuk do të ishte e mundur të vazhdonte të ekzistonte. Siç shihet, jemi përballë me një forcë dhe fuqi të madhe! Mes të gjithë elementëve të ekzistencës ekziston një lidhje dhe marrëdhënie e ndërsjelltë që e shpall me të madhe ekzistencën e një ndërhyrjeje të vetëdijshme!

Dhe tani, le të mendojmë: A mos janë molekulat e mjera, të verbra, të shurdhëta, të papushtetshme dhe të pavetëdijshme që e ngrenë nga bota më e vogël në botën më të madhe këtë lidhje, marrëdhënie dhe sundim të vetëdijshëm? Apo është Zoti i karakterizuar nga attribute përsosmërie, i përjashtuar nga attribute mangësie? Po, Ai është! Dhe fuqia e Tij është e pafundme dhe e pasosur!

Ja pra, Zoti me fuqi të pafundme premtan se këtë gjithësi që e krijoi si një libër, një ditë do ta mbyllë për ta hapur një ditë tjetër. Meqë është Ai që e thotë këtë gjë dhe e dëshmojnë profetët, besnikët dhe të urtët që janë specialistët e çështjes, pa dyshim që do të ndodhë. Atëherë, ringjallja duhet parë jo si një mundësi, por si një dukuri që do të ndodhë jashtë çdo diskutimi!

“Atë ditë i fryhet bririt dhe ju vini grumbuj-grumbuj. Qielli është hapur si portë fletë më fletë!”⁴³

Bashkë me njerëzit dhe xhindet që do të grumbullohen për t’u hetuar e për t’iu përgjigjur pyetjeve mbi amanetin e madh që patën ngarkuar mbi supe, mahsherin ose vendgrumbullimin do ta rrethojnë edhe engjëjt. Ajetet e ndryshme të Kuranit tërheqin vëmendjen mbi këtë specifikë.

⁴³ Nebe’, 18-19.

DUKURIA E KALBJES DHE E RIGJALLËRIMIT QË VËREHET MBI TOKË VËRTETON JETËN E PASME

Kur e shqyrtojmë faqen e tokës, ndodh një çast që çdo gjë të shfaqet në atmosferën e krijimit dhe të ringjalljes. Dorë për dorë, sup më sup, gjunjë më gjunjë, të gjitha krijesat marrin qëndrim të gatshëm përballë Zotit sikur të përgatiteshin për parakalim. Pemët, drurët, bimët dhe tërë gjelbërimi, si ushtarë që kanë veshur uniformën e paradës, rreshtohen radhë-radhë para Dëshmuesit Eternal (të Përrjetshëm). Por ndodh një çast tjetër që gjethet derdhen, qeniet kthehen në gjendje rrënoje dhe trualli fillon të paraqesë një pamje shkretëtire. Në kundërshtim me faktin që në pranverë, faqen e tokës e shohim tejet të gjallë e tërheqëse, në stinën e vjeshtës, pas erërave që shembin, shkulin e marrin me vete çdo gjë, sodisim një pamje sikur mbi fytyrën e çdo gjëje është spërkatur hi. Në fund të vjeshtës, ecim sikur të ecnim në shkretëtirë. Sidomos në vendet ku shkel dimri e bie borë, duket sikur nuk ka mbetur më shenjë jete e gjallërie. Drurët bëhen si eshtra të thara. Barërat kalben, jeta e tyre merr fund. Me anë të ndryshimeve, toka i kalb farërat.

Pastaj në pranverë, kjo gërmadhë nis të gjallërohet sërishmi. Pa shihni sesi drurët e pemët e përhirta e të përkulura në një anë të pafuqishme, fillojnë të vishen me të gjitha stolitë dhe qëndrojnë në këmbë gatitu para Dëshmuesit Eternal. Barërat dhe lulet e zvenitura e të vyshkura nën pemë dhe farërat nën tokë, duke gjetur dritë e ngrohtësi, fillojnë të shfaqen mbi tokë. Tërë insektet, brejtësit e zvarranikët që patën rënë në gjumin letargjik të dimrit të gjatë, hapin sytë qetë e qetë zgjohen dhe ndejnë sesi ajri krejt i pastër që po thithin, po ua përkëdhel fytyrat. Ushqimin e gjejnë të grumbulluar në zemër të tokës në formën e blerimit. Në çdo pranverë, Zoti ringjall dhe shpërndan mbi tokë miliona gjallesa si këta!

Ja pra, kjo ringjallje dhe shpërndarje zhvillohet aq gjallërisht dhe rregullisht, sa që çdo njeri që e sheh këtë, arrin në këtë përfundim: “Edhe ne, krejt si këta, do të ringjallemi pas vdekjes në pranverën e botës tjetër. Çdo fragment i materies, ngjarjeve dhe dukurive është i gatshëm në mënyrë mjaft të vetëdijshme për këtë çështje dhe, në lidhje me këtë, paraqet pamje të ndryshme. Por është e pamundur të merren të gjitha këto një e nga një për t’u analizuar në faqet e këtij libri. Ne le të japim vetëm një shembull: frutat që na vijnë në tryezën tonë, frutat që na buzëqeshin nga majat e pemëve, që na qeshin disa herë nga mes pjergullash, disa herë nga mes gjembash... Vërtet, si formohen frutat që na ushqejnë e na japin kënaqësi? Për ta kuptuar këtë, duhet njohur mirë çështja e fotosintezës.

Fotosinteza formohet shumë lehtë dhe me bollëk. Me gjithë përparimin e teknikës dhe sukseseve marramendëse të teknologjisë, njeriu ende nuk është i aftë për ta kryer këtë veprim që realizon pema.

Uji, dioksidi i karbonit, klorofili dhe energjia e diellit formojnë sheqerin e quajtur hidrat karboni. dioksidi i karbonit thithet nga vrimat e ajrit te gjethet e njoma të bimëve dhe bima merr frymë ose kryen frymëmarrjen. Kësaj i themi absorbim (thithje). Dioksidi i karbonit, me anë të një shpërndarjeje brenda gjethes së pemës, kalon atje ku ndodhet klorofili. Klorofili është elementi themelor i ngjyrës jeshile dhe blerimit. Kur bashkohet me ujin apo lëngun që vjen nga rrënjët, formohet sheqeri. Ky është një rezultat i arritur me anë të një operacioni mjaft të thjeshtë. Ja pra, Zoti i kryen këto me një mënyrë mjaft të thjeshtë. Por kjo paraqet një cilësi që quhet “thjeshtësi e papërsëritshme” Njeriu nuk mundet ta bëjë këtë. Frutat që na bëjnë të na shkojë lëng prej goje, krijohen nga një pemë e thatë, ja, me një krijim të tillë, të thjeshtë, por të pakopjueshëm e të paimitueshëm nga njeriu!

Duke u zhvilluar operacioni i fotosintezës, pema merr frymë dhe në këtë frymëmarrje bën një shpenzim. Por ajo bën një asimilim që është sa pesë-dhjetë herë shpenzimi. Shkaku është ky: natën, frymëmarrja e bimës ndryshon. Pastaj është edhe dimri, gjatë të cilit pema nuk do të shpenzojë energji. Ç'mendje e madhe dhe ç'vetëdije e përsosur! Vetëm se jo e pemës vetë. Atribuimi pemës i mendjes dhe vetëdijes është pavetëdijshmëria më e madhe!

Fuqia që nuk e lë "në mëshirë të fatit" frutin në degën e thatë të një peme, a mos do ta lërë "në mëshirë të fatit" njeriun që është fryti i pemës së gjithësisë? Individualiteti që plotëson edhe dëshirën më të vogël të krijesës më të vogël, a nuk e plotëson dot dëshirën për përjetësi që është më e madhja e krijesës më të lartë siç është njeriu?

Jo, njeriu i krijuar për përjetësi dhe që s'njeh tjetër veç Zotit të Vërtetë e të Përjetshëm, nuk mund të hidhet në varr duke u braktisur të kalbet në të! Ai do të ringjallet në një botë tjetër për të jetuar një jetë të posaçme për atje!

Kurani e shënon këtë të vërtetë duke u shprehur kështu:

"Thuaju: "Ecni nëpër tokë e shihni si filloi krijimi. Pastaj Allahu do të bëjë krijimin e fundit. Sepse Allahu ka mundësi për çdo gjë!"⁴⁴

"Shihni veprat e mëshirës së Allahut sesi e ringjall tokën pas vdekjes. Nuk ka dyshim se Ai do t'i ringjallë edhe të vdekurit. Ai ka mundësi për çdo gjë!"⁴⁵

Individualiteti që shkruan në një faqe miliona libra pa i ngatërruar dhe ia paraqet shikimit tonë, po qe se premtion se do ta shkatërrojë një libër dhe do ta ribëjë përsëri, a mund të duket ky premtion larg fuqisë dhe mundësive të Tij?

Po qe se një mjeshtër shpik një makinë dhe pastaj e çmonton dhe premtion se do ta montojë dhe vërë në punë përsëri, a mund të mohohet dhe të hidhet poshtë premtioni i tij? Po qe se një komandant i një ushtrie, pasi e ka shpërndarë ushtrinë për pushim dhe thotë se mund ta mbledhë dhe rreshtojë përsëri, a mund t'i thuhet se s'e bën dot?

Ja pra, edhe këta shembuj të thjeshtë, madje, janë të mjaftueshëm për të krijuar opinionin se mohimi i ringjalljes dhe jetës tjetër është i pamundur! Kurse shembuj si ky ka me qindramijëra, ndoshta me miliona!

⁴⁴ Ankebut, 20.

⁴⁵ Rum, 50.

VËMENDJA E TREGUAR EDHE PËR GJËRAT MË TË THJESHTA

Kam mendimin se rreth kësaj çështjeje, parashtrimi i vetëm një shembulli të vogël është i mjaftueshëm.

Celuloza përbën njërin nga elementët kryesorë të lëndës drusore.

Celuloza e cila përdoret në lëndë të ndryshme industriale, zë një vend të veçantë në industrinë e letrës. Me elasticitetin e saj karakteristik celuloza i jep mundësi drurit të përkulet pa u thyer.

Ajo është shumë e vështirë për t'u tretur dhe për t'u përvetësuar nga organizmi. Celuloza nuk tretet në stomakun dhe zorrët e njeriut. Vetëm enzimata që sekretohen te kafshët ripërthypëse mund ta zbërthejnë lëndën celulozoike. Celuloza shndërrohet në trupin e kafshëve në lëndë të dobishme, nga e cila përfitojmë edhe ne. Madje fekalet e kafshëve i përdorim me përfitim si pleh organik. Kafshët punojnë pothuaj si fabrikë për ta shndërruar celulozën në lëndë të dobishme.

Ndërkaq, kafshët nuk mundin ta hanë të gjithë lëndën celulozike që ekziston. Celuloza që bie në tokë, falë veprimtarisë së baktereve të caktuara, thërrmohet dhe sillet në gjendje molekulare. nga njëra anë toka përfiton nga këto, nga ana tjetër sipërfaqja e tokës shpëton prej lëndëve me kundërmim të keq dhe pastrohet.

Nuk duhet t'i nënvleftësojmë bakteret duke folur për to si për diçka pa ndonjë vlerë të veçantë. Le të mendojmë vetëm kaq: Po qe se njerëzit e vdekur nga Profeti Ademi e këtej, po qe se kafshët e ngordhura dhe bimët e thara e të rrëzuara qysh nga krijimi i botës e gjer më sot, nuk do të ishin kalbur, a do të ekzistonte më jeta sot, a do të mbetej më sot shenjë jete? Madje nuk është nevoja për ta zgjatur çështjen kaq. Po qe se mizat e dy-tre vjetëve nuk do t'i nënshtroheshin procesit të dekompozimit, sipërfaqja e tokës do të mbulohej me një shtresë mizash të trashë disa centimetra dhe njeriu nuk do të gjente dot vend ku të hidhte hapin!

Siç shihet, Zoti u jep mundësi qenieve më të vogla për të kryer punë të mëdha. Me anë të miliona baktereve që ndodhen në një grusht dhé, kryhet detyra e pastrimit të sipërfaqes së tokës.

Ja kështu, Allahu (xh.xh.) që nuk i lë kot celulozën dhe bakteret, që u jep rëndësi të madhe këtyre qenieve të thjeshta e të vogla, si mund ta lërë kot një qenie të tillë si njeriu që është mbreti i gjithësisë? Kjo, kurrë s'është e mundur!

ARGUMENTE, ARGUMENTE DHE PRAPË ARGUMENTE...

Po qe se një plagë e hapur në trup mbyllet, zë kore pastaj e hedh atë duke e shëruar vetveten, kjo argumenton se në organin ose gjymtyrën ku ndodhet plaga, ka jetë.

Fruti tregon pemën që e prodhon atë frut. Gjurmët në rrugë tregojnë për atë që ka ecur në atë rrugë. Po qe se në vendet ku kalojmë e shëtisim ka rrjedhje uji, kjo do të thotë se aty ka vija uji. Edhe te njeriu ka gjurmë të tilla, rrjedhje të tilla dhe shërime të tilla që ai që e vëren atë, e ka të pamundur të mos shohë te ai jetën tjetër, ahiretin!

Nga i erdhi njeriut të shtrënguar mes kallëpesh të kufizuar e të ngushtë, ideja e pafundësisë dhe e përjetësisë? Nuk mund të thuhet se ai e ka nga vetja këtë mendim. Në këtë gjithësi e në këtë botë nuk ka as edhe ndonjë qenie që t'ia frymëzojë atij këtë gjë. Në është kështu, atëherë themi se kjo ndjenjë te ai është, në fakt, një nga mesazhet e dërguara nga gjithësi dhe botë të tjera. Siç është kategorik argumenti se atje ku ka lagështirë dhe rrjedhje uji, ka një linjë uji apo ujësjellës, ashtu është kategorik edhe argumenti se gjurmët e botëve të tjera tregojnë për ato botë.

Me karakterin madhështor të botës së tij të brendshme, njeriu arrin fryte që nuk i arrin dot në botën materiale. Njeriu entuziazmohet në atë mënyrë, botës dhe gjërave të saj ua kthen shpinën në atë mënyrë dhe del mbi vanitetet (çdo gjë përveç Allahut), në atë mënyrë që gjendja ku arrin dhe cilësia që fiton i tregojnë për marrëdhëniet me një qenie që qëndron mbi mundësitë dhe caqet e kësaj bote të kufizuar. Kjo botë e kufizuar, e shembshme dhe e fundme, argumenton ekzistencën e një bote të kundërt me të, pra të pakufizuar, të pashembshme e të pafundme. Me gjendjen e saj të posaçme, çdo qenie, nga njëra anë tregon për të zotin e saj dhe, nga ana tjetër, aludon për meritat e botës tjetër.

Në trupin e njeriut qelizat vendosen pranë e pranë dhe formojnë lidhje e bashkëpunim me njëra-tjetrën, shkojnë në ndihmë të një dëmtimi në ndonjërin prej tyre, trupi funksionon si një e tërë e përbërë prej qarqesh të ndryshme që funksionojnë më vete dhe kur duhet, qarqet bashkëpunojnë për ta përballuar armikun, pastaj për ta sulmuar, përzënë dhe asgjësuar. Në të njëjtën mënyrë, nga trupat më të vegjël qiellorë, gjer te nebulozat më të mëdha, tërë gjithësia është si një trup i vetëm i përbërë prej organesh dhe gjymtyrësh që diku pulsojnë si zemër në gjoks të gjithësisë, diku shpërthejnë e shpërndajnë dritë, diku mblidhen e diku zgjerohen. Ndoshta ekziston një engjëll dorëzanës për tërë gjithësinë që është fryma dhe shpirti i gjithësisë. Me cilësinë e saj të shkëlqyer e madhështore dhe si qenie e gjallë në individualitetin e njeriut që është modeli i saj i vogël, gjithësia shërben si pasqyrë e emrave të Zotit. Krejt siç ndodh me gjymtyrët e njeriut, edhe gjithësia plagoset dhe i shëron plagët e saj. Ajnshtajni thotë: "Me një fshehtësi që nuk mund ta dimë, në skajet e largëta të gjithësisë formohen vazhdimisht trupa të rinj..." Sigurisht, pas ngritjes së këtij pallati të quajtur gjithësi ose univers, Zoti do ta plotësojë atë si një trup njeriu, kurse ajo do të vazhdojë të funksionojë gjersa ta mbarojë detyrën e saj.

Kjo botë do të pulsojë si një zemër, do të shohë si një sy dhe do të shpërndajë dritë si një diell, gjersa detyra e njerëzve të marrë fund. Detyrën që i është ngarkuar, kjo botë do ta kryejë me pamjen dhe qëndrimin e një besimtari të vetëdijshëm, prandaj dhe do t'i meremetojë vendet e prishura ose do të bëjë shtesa në vend të atyre që janë dëmtuar dhe kanë dalë jashtë funksionit dhe kjo do të vazhdojë kështu gjersa të marrë fund detyra e saj, pra, dhe të shkatërrohet, dhe, pastaj, në një skaj tjetër të gjithësisë, do të ngrihet një botë tjetër për të cilën aludon kjo botë dhe si alternativë e kësaj.

Ne nuk mundemi t'i njohim dhe t'i zotërojmë me kompetencë në tërësi materien, dukuritë dhe ngjarjet. Ne sillemi mes tyre si spektatorë dhe dëshmitarë që nuk kuptojnë nga gjendja dhe

gjuha e tyre. Prandaj dhe nuk e dimë ende se ç'gjëra ndodhin dhe nga ç'gjëra. Ndoshta, po qe se një ditë e rrokim frymën dhe shpirtin e materies, ngjarjeve dhe dukurive, e zotërojmë plotësisht dhe me kompetencë cilësinë e formimit dhe ekzistencës së tyre, atëherë do të na hapen dyert për të përfitur maksimalisht, veç të tjerash edhe nga mikrobet që na i kanë ngritur kurth jetës. Atëherë ndoshta, do të ngremë fabrika që prodhojnë mikrobe të ndryshme dhe do të kemi zbuluar më të madhin burim të ardhurash për vendin! Por në këtë çast ne jemi në pozitën e njeriut që vetëm e sodit lumin që rrjedh pa qenë në gjendje të përfitojë nga aspektet e ndryshme të tij. Po, materia, dukuritë dhe ngjarjet vazhdojnë ecurinë e tyre si lumi që rrjedh, kurse ne vetëm i sodisim. Mirëpo i Dërguari i Allahut (s.a.s.), në një lutje të tij, ka kërkuar nga Zoti që të mund t'i zotërojë me kompetencë materien, ngjarjet dhe dukuritë, duke u shprehur kështu: "Allahu im, ma trego mua të vërtetën e materies!" Njëri prej horizonteve ideale për njeriun dhe, mbase, më i pari, është fitimi i cilësisë për ta njohur dhe zotëruar me kompetencë të vërtetën e materies, ngjarjeve e dukurive! Ja pra, po qe se gjithësia do të shqyrtohej me këtë cilësi (me cilësinë e zotërimit me kompetencë të së vërtetës së materies, ngjarjeve e dukurive), atëherë, pas çdo gjëje materiale ose pjese të materies, pas dukurive e ngjarjeve, pas një perdeje të hollë, do të duket dhe vëzhgohet jeta e pasme.

Në tokë janë bashkë gjembi me trëndafilin, bilbili me korbin. Gjërat që në esencë duken si antagonistë të njëri-tjetrit, e plotësojnë njëri-tjetrin, alternativin e vet. Në gjithësi nuk ka asnjë gjë, asnjë dukuri e asnjë ngjarje boshe e të kotë. Për shembull, sikur t'i asgjësonim të gjithë qentë që gjenden mbi tokë, në gjithësi do të krijohej një boshllëk. Dikur, një mendimtar perëndimor pati njoftuar me anë të një shkrimi gazete se një lloj zogu apo shpendi kishte filluar të pakësohej e asgjësohej, gjë që do të shkaktonte një të çarë me rëndësi në univers.

Në ecurinë normale të gjithësisë, çdo gjëje dhe çdokujt i bie një detyrë e caktuar. Për këtë arsye, çfarëdo që të hiqni nga gjoksi i gjithësisë, në vendin e saj do të formohet një boshllëk, një pëshqjellim dhe kjo gjendje do të informojë me gjuhën e saj kështu: "Në gjithësi u formua një boshllëk"!

Sipas Buhariut dhe Muslimit, profeti Muhamed (s.a.s.) ka thënë: "Sikur qentë të mos ishin një popullatë më vete, do të kisha urdhëruar të vriteshin të gjithë!"⁴⁶ Edhe qentë, ashtu si njerëzit, janë një popullatë (biologjike) më vete. Edhe popullata e qenve ka marrë përsipër detyra të mëdha dhe zë vendin e vet të pazëvendësueshëm në gjithësi. Ndoshta, qentë që i sulmojnë njerëzit, që pengojnë hyrjen e engjëjve nëpër shtëpi dhe që është bartës i një sërë mikrobesh të dëmshme për trupin dhe shëndetin e njeriut, do të duhej të vriteshin gjer në asgjësim. Por nuk vriten e nuk asgjësohen, sepse edhe ata kanë vendin e tyre në pallatin e gjithësisë. Thelbësore është jo të vriten e të asgjësohen qentë, por të njihet vendi i tyre në gjithësi dhe të vihen ata në vendin që u takon. Po të vriten e të asgjësohen, do të shkaktohet një dëm i madh i papërballueshëm e i pakompensueshëm.

Po qe se asgjësohen bakteret e bimëve, pas disa vjetëve mbi frutat do të bien fatkeqësi të tilla që do të jetë e pamundur të shpëtohen. Me anë të qenieve që janë antagonistë dhe alternativë i njëra-tjetrës, Zoti ka ngritur një regjim rregullë dhe ekuilibri në gjithësi. Po qe se ju zhdukni njërin antagonist dhe alternativ, do të mbeteni ballëpërballë me invazionin e antagonistit dhe alternativit tjetër.

Sigurisht, gjithësia është një ndërtesë e tillë, gurët përbërës të së cilës janë të lidhur e të ndërvarur nga njëri-tjetri. Po qe se ju shkon mendja të hiqni një gur prej saj, do të bëni që ndërtesa t'ju shembet mbi krye!

Në mënyrë të veçantë, në dukuritë dhe ngjarjet sundojnë ciklet ose regjimi ciklik. Një shkencëtar ka zbuluar dhe përcaktuar se te të lashtat, prodhimet më të mëdha merren në cikle

⁴⁶ Ebu Davud, *Edahi*, 22; Tirmidhi, *Sajd*, 16-17; Nesei, *Sajd*, 10; Ibni Maxhe, *Sajd*, 2; Darimi, *Sajd*, 3; Ahmed b. Hanbel, 4/85; 5/54, 56, 57.

shtatëvjeçare, kurse te peshqit, në cikle katërbëdhjetëvjeçare. Po qe se çështja e regjimeve ciklike do të shqyrtohej dhe njihej në mënyrë plotësisht shkencore, shumë probleme ekonomike e shoqërore të njerëzimit do të zgjidheshin. Në Kuran dhe veçanërisht në suren Jusuf, aludohet mbi këtë çështjen e cikleve e të regjimit ciklik. Fakti që ciklet funksionojnë dhe përsëriten në mënyrë të rregullt, aludojnë dhe vërtetojnë faktin se edhe jeta e kësaj bote është një cikël ose pjesë e një regjimi ciklik. Një ditë, cikli i jetës mbi tokë do të marrë fund dhe do të fillojë një cikël tjetër. Njeriu që jeton në këtë botë mes begatisë e bollëkut, do të jetojë edhe jetën e varrit që bart kuptimin e ngushticës, mospasjes, zisë dhe urisë. Pas saj, njeriu do të kalojë ciklin e ringjalljes dhe në ciklin tejet të vështirë të llogaridhënies. Pastaj do të vijë cikli i kalimit nëpër të ashtuquajturin Sirat, do të arrijë në Xhenet, nëse do të arrijë dot aty, dhe do ta shohë bukurinë e mundshme për t'u parë të Zotit. Por në të mirat e dhëna ose, në të kundërt, në mundimet e hequra, nuk do të ketë ambientim. Edhe në Xhenet apo Xhehenem, njeriu do të përballet me cikle të ndryshme.

Adijj b. Hatem (r.a.) ka qenë i biri i njeriut më bujar në botë, Hatem Taiut. Në fillim pati ndjekur krishterimin, pastaj pati gjetur fenë e vërtetë, Islamit. Ai thotë kështu: "I Dërguari i Allahut (s.a.s.) pati njoftuar disa ngjarje përkatëse të kësaj bote para se të ndodhnin. Veç kësaj, pati njoftuar edhe ngjarje përkatëse të jetës tjetër, ahiretit. Njoftimet që kishin lidhje me këtë botë u vërtetuan identikisht. Nga kjo kuptoj se edhe njoftimet e tij mbi jetën tjetër, ahiretin, do të vërtetohen në të njëjtën mënyrë!"⁴⁷

I Dërguari i Allahut (s.a.s.) qe lutur kështu për Enesin (r.a.): "Allahu im, jepi jetë të gjatë dhe shumë fëmijë! Dhe fute këtë në Xhenet!" Enesi (r.a.) jetoi mbi njëqind vjet dhe, siç tregon vetë, njëqind bij të barkut të vet i varrosi me duart e veta! Enesi (r.a.) thoshte: "Dy nga lutjet që pati bërë për mua i Dërguari i Allahut, i pashë të realizohen; edhe për të tretën kam shpresë!"⁴⁸

Ne jetojmë brenda një bote ciklesh të vendosura nga Zoti. Mirëpo bota jonë e këtushme mbaron si një vjershë e parimuar. Bota tjetër do ta plotësojë rimimin e kësaj bote. Realizimi identik i njoftimeve të dhëna (të paralajmëruara) për këtë botë vërteton plotësimin edhe të një ngjarjeje që do t'i gëzojë besimtarët dhe do t'i hidhërojë mohuesit.

Sapo të lindë, njeriu fillon të jetojë në një anë e, të vdesë, në anën tjetër. Çdo lindje është lajmëtari i një vdekjeje dhe çdo vdekje është lajmëtari i një lindjeje. Po qe se në përfundim nuk do të ketë një lindje të përjetshme, njeriu është qenia më fatkeqe e tokës. Për rrjedhojë, njerëzit më fatkeqë ndër njerëz do të duhej të konsideroheshin profetët dhe, ndër profetët, Profeti Muhamed (s.a.s.)! Kurse ai është shkaku i krijimit të të gjithë njerëzimit. Pema njerëzore është mbjellë për të dhënë atë frut. Çdo ngjarje qysh nga dalja e njeriut mbi tokë e gjer te profetët që kanë dalë mes njerëzve, e vërteton jetën tjetër, ahiretin, si rezultat përfundimtar.

Veçanërisht, të gjitha argumentet që vërtetojnë Allahun si Zot, Muhamedin si profet dhe Kuranin si fjalë të Allahut, e vërtetojnë, në të njëjtën kohë, edhe jetën tjetër, ahiretin! Sepse besimi është një e tërë dhe nuk pranon fragmentim dhe pjesëtim.

⁴⁷ Buhari, *Menakib*, 25; me pak ndryshime në shprehje, Ahmed b. Hanbel, 4/257, 378.

⁴⁸ Buhari, *Davaat*, 18, 47; Muslim, *Fedailu's-Sahabe*, 141, 142; *Mesaxhid*, 268; Ahmed b. Hanbel, 3/248.

HISTORIA DHE FILOZOFIA THONË: “KA JETË TË MBRAME”!

Po qe se historia trajtohet nga këndvështrimi i besimit mbi ringjalljen dhe jetën tjetër, vihet re se nga njeriu i parë e gjer në ditët e sotme, ka ekzistuar dhe ekziston në përmasa botërore një besim mbi ringjalljen dhe jetën tjetër. Will tregon se në historinë e qytetërimit, opinionet e popujve e të kombeve të ndryshëm mbi ringjalljen pas vdekjes janë zbuluar, identifikuar dhe përcaktuar në mënyrën e varrosjes, në shkrimet murore, në pikturat dhe portretet në muret e korridoreve të shtëpive. Edhe faraonët, madje, njerëzit më materialistë të botës, e trajtonin çështjen e ringjalljes pas vdekjes. Në gjurmimet në varret e faraonëve janë gjetur fjalë me këtë kuptim: “Pas vdekjes, fajtorët dhe mëkatarët do të mbeten përjetësisht nën tokë të shndërruar në pamje të shëmtuara, kurse shpirtat e pastër do të bashkohen me engjëjt dhe do të jetojnë mes shpirtave të lartë!”

Për shkak të këtij besimi dhe të kësaj bindjeje faraonët varroseshin bashkë me ushqime, pije, veshje të bukura dhe stoli. Ishte, krahas thyerjes shpirtërore, edhe besimi në ringjalljen dhe jetën tjetër si botëkuptim që i çonte ata në veprime të tilla. Veçanërisht ata bënë me porosi në muret e varreve piktura peshqish e gjarpërinjsh duke besuar se zotave u pëlqenin këto. Edhe ky besim vërtetonte se ata ishin të bindur se pas vdekjes fillonte një jetë tjetër. Ata ishin të bindur se, me vizatimet dhe pikturat në fjalë, do të fitonin pëlqimin e zotave dhe kështu do t’ia kalonin mirë në botën tjetër.

Janë edhe “librat e porosive të vdekjes”, ose shkurt testamentet të groposura bashkë me të vdekurin, ku përmbahen porositë e tij, si dhe epitafet që përmbajnë edhe lutje për të vdekurin. Tekstet e epitafëve janë shpesh monologje të të vdekurit me përmbajtje të tilla, si: “Përshëndetje ty, o Zot i lartë! Po të dal para për të ta parë bukurinë. Ki mirësinë të më lejosh të ta shoh bukurinë, se atë po pres. Unë s’i kam bërë të keqe askujt. Nuk kam tradhtuar askënd. Nuk i kam shkaktuar lot askujt. Nuk e kam shtrënguar askënd dhe nuk kam ushtruar forcën mbi askënd. Të dola para për të ta parashtruar dëshirën time të vetme që të ta shoh bukurinë. Ky është i vetmi halli im!..” Epitafe të tilla na flasin për besimin mbi ringjalljen dhe jetën tjetër në ato kohë.

Megjithëse njerëzit kanë dalë në vende të ndryshme, në kushte kulturore të veçanta dhe në kohë veç e veç nga njëra-tjetra, po ta trazojmë varrin e secilit, do të dëgjojmë të njëjtën thirrje pa zë të së kaluarës: “Përjetësi, përjetësi!..”

Shehristani na përcjell që Zarathustra të ketë thënë kështu: “Njeriu është dërguar në botë me detyrë. Ata që e kryejnë mirë këtë, do të pastrohen dhe do të bashkohen me banorët e botës së lartë, kurse ata që s’e kanë kryer detyrën, do të mbeten të dënuar përjetësisht në fund të dheut!”

Ç’është e vërteta, këto fjalë, duke u përkthyer herë pas here dhe qysh prej kohësh, janë larguar nga teksti origjinal, kurse kuptimi ka mbetur po ai dhe kjo është e rëndësishmja!

Ashtu si faraoni në Egjipt që, me gjithë faraonizmin e tij, përpiquej të fitonte pavdekësinë, ashtu dhe në Iran Zarathustra dhe ndjekësit e tij luftonin për të njëjtën çështje!

India është vendi ku ka qindra fe. Ndoshta njerëzit e mëdhenj të rritur dhe formuar brenda të njëjtës fe, më pas duke u larguar nga kuptimi bazë dhe natyra e saj, janë vlerësuar dhe trajtuar si themelues të feve të veçanta, gjë që është bërë shkak për daljen në shesh të kaq shumë feve. Ndërkaq, është një çast i vetëm që i bashkon të gjitha këto fe ose, më saktë, bindje fetare: besimi dhe bindja mbi pavdekësinë e shpirtave. Rimishërimi i shpirtave që është një bindje në kundërshtim me Islamin, është sundues në Indi. Me këtë aspekt, bindja e tyre fetare është e gabuar. Ndërkaq, edhe vetë kjo bindje ka variantet e saj sidomos në lidhje me cilësitë e shpirtave që pësojnë apo jo rimishërim duke ndërruar kurmin. Pavarësisht nga kontradiktat mes bindjeve të

ndryshme, edhe tek ata është një moment i përbashkët: më në fund, shpirtat, pasi t'i kryejnë të gjitha ciklet, do të fitojnë maturinë e duhur dhe përjetësinë.

Buda nuk e pranon dot vuajtjen e shpirtave brenda ciklit. Sipas tij, shpirtat nuk kalojnë ndonjë cikël. Ndoshta një cikël mund të ketë në fillim. Por esenciale është arritja dhe mbështetja e shpirtave të Nirvana. Kjo do të thotë kthim i trupit të Zotit absolut.

Po që se shqyrtohet me kujdes krejt letërsia indiane, do të shihet se në të ka pikuar pika-pika besimi mbi ringjalljen dhe përjetësinë, ose shkurt, besimi mbi pavdekësinë e njeriut. Djegia e kufomës ka lindur si pasojë e besimit mbi rimishërimin. Ndoshta qëllimi është që të pengohet shpirti për t'u kthyer edhe një herë tjetër në kufomën e vjetër në mënyrë që të mos rivuajë mundimet e vuajtura një a disa herë më parë. Edhe kjo bindje, madje, është argument i besimit mbi ringjalljen dhe jetën e pasme, ahiretin.

Poeti dhe historiani grek, Homeri, bën fjalë shpesh mbi strehimin e shpirtave. Ai pranon se shpirtat që e shfaqin veten këtu duke veshur kufoma apo kurme të përshtatshme ndaj kësaj bote, kanë strehime edhe në vende të tjera.

Njëri nga ata që diskutojnë mbi çështjen e ringjalljes dhe llogaridhënies në botën tjetër, është edhe Pitagora. Sipas tij, po që se një frymë është e pastër, bashkohet me qeniet e larta të botës së lartë. Në të kundërt, do të mbetet i burgosur në tokë i rrethuar nga të gjitha anët me flakë. Njerëzit do të ringjallen me individualitetet dhe personalitetet e tyre, jo brenda personalitetit të tjetrit, por secili brenda personalitetit të vet origjinal. Ndërkaq, kjo rilindje do të jetë materiale (trupore), qoftë e tejdukshme ose e patejdukshme.

Sokrati nuk ka ndonjë libër të vetin. Të gjitha idetë dhe mendimet e tij i përcjell Platoni. Fundja, njëri ndër shkaqet që çuan në ekzekutimin e Sokratit me vdekje, ishte besimi në ringjalljen dhe jetën tjetër dhe përcimi i këtyre ideve të rinia. Kurse Platoni është mbrojtësi i tij. Ai sjell shumë argumente rreth kësaj çështjeje. Le t'i parashtrijmë disa prej tyre:

Argumenti i natyrës dhe virtytit. Njeriu është lindur për virtyt. Për t'u bërë i virtytshëm, njeriu duhet të largohet nga ndjenjat kafshërore dhe epshore. Por kjo është për njeriun privim. Kjo do të thotë ndarje e frymës (egos) nga trupi. Atëherë, pranimit nga njeriu i një privimi të tillë në kundërshtim me egon e vet është argument i ekzistencës së një jete, me të cilën ai do të shpërblehet dhe lartësohet më pas.

Argumenti i vargut të të kundërtave. Në këtë botë, të kundërtat ndjekin njëra-tjetrën: pranverën e ndjek dimri dhe dimri, pranverën; errësirën e ndjek drita dhe dritën, errësira; natën e ndjek dita dhe ditën, nata; jetën e ndjek vdekja dhe vdekjen, jeta. Edhe vdekja e kësaj bote kaq të gjatë do ta bëjë të domosdoshme një lindje të re, pra, një ringjallje. Ashtu siç e ndjek drita errësirën, do të jetë një jetë tjetër tërë dritë që do ta ndjekë errësirën e kësaj bote.

Argumenti i kujtesës. Disa herë ndodh që njeriut t'i duket se një pamje me të cilën përballet për herë të parë, e ka parë edhe më parë. Jeta është ndjekje e njëra-tjetrës e kuadrove (sekuencave) të ndryshme nga njëra-tjetra. Kjo do të thotë se ato gjëra që na kujtohen neve këtu, janë gjëra që i kemi jetuar në një botë tjetër para se të vijmë këtu. Atëherë, themi se kjo botë është rezultat i një bote të mëparshme dhe fillimi i një bote që do të vijë më pas.

Ç'është e vërteta, në këtë argumentin e fundit ndjehet pak bindja e rimishërimit. Fundja, Platoni kësaj i beson. Por çështja mbi të cilën u përqendruam dhe e cila na intereson ne, është besimi i jetës tjetër dhe dëshmimi mbi këtë.

Aristoteli thotë kështu: "Përtej lëndës njerëzore është një qenie jokonkrete, që është e pavdekshme."

Aristoteli është një filozof që materialistët e kanë bërë flamur. Megjithatë, ai diskuton mbi ekzistencën e një qenie të pavdekshme të pakushtëzuar me asgjë. Njeriu mund të kalbet si trup, por varri nuk do ta burgosë dot duke e rrethuar me gjithçka. Është një qenie jokonkrete,

jomateriale që, duke kapërcyer varrin, lëndën, kufomën dhe botën, do të fluturojë për në botën tjetër...

Prijësi i shkollës stoiciste, Zenoni, thotë: “Është një frymë tjetër veç trupit të njeriut që do të vazhdojë të ekzistojë edhe pas vdekjes së njeriut.” Stoicizmi ka parimet e veta morale. Ndër parimet në fjalë është edhe ky: “Është e pamundur që Individualiteti që e ka bërë këtë gjithësi kaq të bukur, që e ka rregulluar gjithësinë me dashurinë për njeriun, ta bëjë të vdesë për të mos e ringjallur më!”

Lidhur me këtë çështje, edhe Herakliti thotë kështu: “Në shfaqjen e dytë njerëzit do të ringjallen si rreth flake përqark yjeve. Shpirtrat e këqij që nuk munden të shpëtojnë dot prej aty, do të vuajnë në atë zjarr. Kurse shpirtrat e pastër, duke u shmangur nga trupat e patejdukshëm, do të ngjiten në botën e lartë. Qielli i botës tjetër do të jetë pa yje. Të gjithë yjet do të derdhen, do ta rrethojnë këtë botë përqark duke krijuar kështu ferrin.”

Janë edhe njerëz të mëdhenj ndër tonët që ka përgatitur shkolla e Pitagorës ose pitagoranizmi. Ndër ta janë Suhreverdiu, Hallaxhi Mansur dhe Muhjiddin Arabiu që e pranojnë si imam të asaj epoke. Pitagoranizmi u pranua edhe në Andaluzi nga filozofët islamë dhe neoplatonizmi mbështolli tërë botën islame. Në të gjitha shkollat, neoplatonizmi theksonte ringjalljen pas vdekjes, domosdoshmërinë e vazhdimit të kësaj jete dhe e pranonte këtë të vërtetë. Nga të gjitha këto kuptohet se në historinë e filozofisë, me përjashtim të pak filozofëve mëngjarashë në mendim dhe fanatikë në pikëpamje, të tillë si Epikuri dhe Demokriti që nuk kanë parë dot asgjë tjetër veç lëndës e materies, sundojnë filozofë me ide e pikëpamje që u besojnë pavdekshmërisë së shpirtit dhe ringjalljes dhe që bëjnë dëshmime rreth këtyre çështjeve.

Dekarti ka një vepër të titulluar “Meditime metafizike” ku flet për ekzistencën e Zotit dhe pavdekshmërinë e shpirtit, ku ai shënon gjërat që i kanë lindur në zemër lidhur me çështjen. Për herë të parë e ka marrë në dorë dhe analizuar seriozisht çështjen se fryma është një shpirt abstrakt dhe i pavdekshëm. Dekarti pati premtuar se çështjen sesi do të bëhet shpirti i pavdekshëm, do ta trajtonte në një vepër tjetër, por ndër veprat e njohura të tij nuk ka ndonjë të tillë. Megjithëkëtë, aq mirë i ka trajtuar çështjet mbi jetën tjetër në veprën e sipërpërmendur, sa që nuk ka mbetur nevojë për një vepër tjetër.

Pas Dekartit janë filozofët idealistë. Nga këta janë Lejbnici dhe Spinoza. Lejbnici (shih vepra “La Monadologie”) përdor argumentin e monadeve. Ai thotë: “Monadet janë në gjendje të zhvillohen pambarimisht. Mirëpo koha këtu është e kufizuar. Për rrjedhojë këtu nuk mund të ndodhë zhvillim i pafund. Për këtë duhet që koha të jetë e pakufizuar. Domethënë do të jetë një botë me kohë të pakufizuar ku monadet do të zhvillohen në mënyrë të pafundme. Prandaj, çdo person do të jetojë si i pavdekshëm dhe i përjetshëm për t’i zhvilluar monadet e tij.”

Kurse Spinoza e përgjithëson çështjen. Ai thotë se do të ketë një mënyrë jetese jopersonale, por të përgjithshme dhe si një trup i vetëm. Me këtë ide, ai ka bindjen e unitetit të qenies. Duke e shtrirë çështjen gjer në ditët tona, mund të themi se edhe Paskali dhe Bergsoni janë filozofë që janë të bindur mbi ringjalljen dhe jetën tjetër.

Maarri është një poet afetar. Vende-vende ai tallet me çështjet fetare. Megjithëkëtë, në veprën e tij “*Risaletul Gufran*”, ai është përpjekur të përshkruajë tablonë e ditës së ringjalljes duke huazuar nga Kurani.

Me përshkrimet e tij të parajsës, ferrit dhe purgatorit, duket sikur Danteja ka përshtatur Maarriun.

Janë me mijëra poetë e prozatorë si këta që, megjithëse në thelb kanë qenë armiq të fesë, s’kanë bërë dot pa e prekur bindjen mbi ringjalljen dhe jetën tjetër. Po, besimi mbi ringjalljen dhe jetën tjetër është një e vërtetë e tillë që i ka detyruar edhe armiqtë e vet ta vërtetojnë!

LIBRAT QIELLORË DHE JETA TJETËR

Tre të pestat e Kuranit kanë lidhje me jetën tjetër, ahiretin. Mbi këtë çështje kemi dhënë më parë disa shembuj. Këtu do të mjaftohemi vetëm t'ua lemë fjalën përsëri atyre shembujve.

Nga koha e Profetit Musa (a.s.) e gjer më sot, Teurati është korrigjuar disa herë. Madje, disa sentenca që ndodheshin në tekstet e Teuratit në kohën e profetit Muhamed (s.a.s.), sot është e pamundur t'i gjejmë. Si argument për këtë mund të përmendet sentenca mbi dënimin e njëvlefshëm me fajin.

Me një aspekt të tij, Ungjilli ka ardhur për t'i ndrequr pjesët e korrigjuara e të prishura dhe për t'i vërtetuar specifikat e pakorrigjuara. Meqë në Teuratin e asaj dite trajtoheshin çështjet mbi ahiretin, Ungjilli u mjaftua me vërtetimin e tyre pa hyrë në hollësitë e çështjes. Megjithatë, ne gjejmë në të vende-vende sentenca që shprehin kuptime mbi ahiretin.

Në kreun e pestë të Ungjillit të Mateut janë këto sentenca:

“Kush bën punë të mira në këtë botë, do të ngjitet te engjëjt e Zotit!”

“Sihariq për të përrulurit! Ata do të ngjiten në qiellin e engjëjve!”

“Sihariq për të mëshirshmit, që në botën tjetër do të meritojnë mëshirën e Zotit!”

“Sihariq për të bindurit që kanë për ta parë Zotin e tyre!”

“Shembulli i engjëjve të qiellit dhe të tokës i ngjan kësaj: Bujku hedh farën në tokë. Farat mbijnë. Bimët e shëndosha drejtohen drejt qiellit dhe rriten. Por mes tyre mbijnë edhe rriten edhe bimë të dëmshme dhe ferra. Ata që e shohin këtë, i drejtohen të zot të arës dhe i thonë: “Imzot, fara gjeti lagështirë dhe u rrit. Po këto ferra ç'janë?” I zoti i arës iu përgjigj: “Edhe ato duhen!” Apostujt e pyetën Jezusin (Isain): “A mund të na e shpjegosh këtë?” Jezusi u tha “po” dhe vazhdoi: “Është Zoti që e hodhi atë farë. Kurse ara është faqja e tokës. Fara e hedhur është njeriu. Kurse bima e shëndoshë janë njerëzit e mirë dhe ferrat janë mohuesit. Këtu, i miri me të keqin do të jenë bashkë. Por në botën tjetër të mirët do të ngjiten në qiell, kurse të këqijtë do të hidhen në ferr!”

Në kreun e njëzetënjëtë të Ungjillit të Mateut thuhet:

Atë ditë do të vijë Sunduesi. Të mirët do të zënë vend në të djathtë të tij, kurse të këqinjët do të zënë vend në të majtë të tij. Sundimtari do t'ua thotë të mirëve: “Sot do t'ju shpërblej ju. Sepse kur isha në botë, unë u urita, ju më ushqyet. Më mori etja, ju më dhatë ujë të pi. Më burgosën, ju më çliruat. Mbeta jashtë, pa strehë e pa njeri, ju më morët brenda e më strehuat.” Ata do t'i thonë Sundimtarit: “Zoti ynë! Ti si uritesh, si etesh, si burgosesh, si mbetesh i vetëm e pa strehë? Ti je Zot!” Zoti do t'ua thotë kështu: “Në botë unë kisha rob të mi të dobët e të vetmuar. Ju i njihnit ata dhe i ushqyet dhe kjo ishte sikur të më kishit ushqyer mua. Po kështu, kur i çliruat nga burgu dhe i futët brenda e i strehuat, qe sikur të më kishit çliruar nga burgu mua dhe sikur të më kishit futur brenda dhe të më kishit strehuar mua!”⁴⁹

Pastaj Zoti u kthehet atyre në të majtë dhe u thotë kështu: “Sot kam për t'ju ndëshkuar e kam për t'ju munduar ju sepse u urita, kurse ju s'më dhatë gjë për të ngrënë. U eta, kurse ju s'më dhatë të pi. Mbeta i vetëm e pa strehë, kurse ju s'më futët brenda e s'më strehuat. U burgosa, por s'më çliruat!” Edhe ata, në të njëjtën mënyrë, do t'i thonë: “Zoti ynë! Ti je Zot, si të zë uria, si të zë etja, si futesh në burg e si mbetesh jashtë?” Atëherë Zoti u thotë: “A s'e dini? Po qe se do t'ua jepnit për të

⁴⁹ Këtyre shprehjeve u është dhënë vend edhe në disa ekzemplarë të disa haditheve. Por Profeti ynë as ungjill pati lexuar, as shprehje të tilla pati dëgjuar. Kjo do të thotë se drita profetike u ka reflektuar që të dy profetëve të njëjtat gjëra.

ngrënë e për të pirë robve të mi të uritur e të etur në atë botë, po t'i strehonit e po t'i nxirrnit nga burgu, do të ishte njëlloj sikur t'i kishit bërë këto për mua!"

Në Ungjill, në shumë sentenca të ngjashme me këto, flitet për çështje të ahiretit në një mënyrë që pothuaj përputhet me shprehjet e Kuranit. Por i zoti i vërtetë i fjalës në këtë çështje është Kurani i mbrojtur nga çdo lloj korrigjimi dhe shtrembërimi, gjë që ne e përmendëm qoftë edhe shkurtimisht dhe përmbledhtas në metodën e Kuranit për vërtetimin e ahiretit.

CILËSIA E RINGJALLJES

Mahsheri, ose vendgrumbullimi i llogaridhënies është vendi ku njerëzit do të ringjallen shpirtërisht dhe trupërisht. Duke na e parashtruar neve çështjen, Kurani na e parashtron në formë tablosh të veçanta por në këtë formë. Atje ku fiton rëndësi shpirti, flitet për shpirtin, kurse atje ku fiton rëndësi trupi, flitet për trupin.

Në Kuran thuhet: “O ti shpirt i qetësuar! Kthehu te Zoti yt i kënaqur e i pranuar (i kënaqur ti me Zotin për të mirat që të ka dhënë dhe i kënaqur edhe Zoti me punët e mira që ke bërë) dhe hyr mes robve të Mi dhe hyr në Xhenetin Tim!”⁵⁰ Këtu flitet vetëm për kthimin e shpirtit te Zoti, por në përshkrimin e përgjithshëm të kiametit, në dhënien e shembujve nga pranvera, pemët, gjërat lëndore dhe të patejdukshme, bëhet fjalë për rilindjen edhe të shpirtit, edhe të trupave dhe se grumbullimi pas ringjalljes do të jetë shpirtëror dhe trupor.

Ne nuk kemi ndërmend këtu të bëjmë polemikën e çështjeve si kjo e të shqyrtojmë argumentet e pikëpamjeve të veçanta a të kundërta. Edhe pse ndërmjet dijetarëve islamë 2-3 persona thonë se “ringjallja është e posaçme vetëm për shpirtat”, shumica e madhe e dijetarëve janë të bindur se shpirti me trupin do të ringjallen dhe grumbullohen së bashku. Veçanërisht nuk do të hyjmë as në shqyrtimin gjer e gjatë të hollësisë se “a do të ringjallen të gjitha molekulat e trupit, apo vetëm ato që përbëjnë esencën e njeriut”. Në këtë çështje janë parashtruar mendime të ndryshme mes imam Gazaliut dhe Fahredin Raziut. Ne i besojmë të vërtetës së ringjalljes dhe grumbullimit ashtu siç thonë dhe siç e përshkruajnë Kurani dhe hadithet, kurse aspektin që nuk na takon neve, ia lëmë në kompetencë diturisë së Zotit!

Xheneti dhe Xhehenemi janë dy përfundime të rëndësishme. Emrat dhe atributet e Zotit i bëjnë të dyja të nevojshme e të domosdoshme. Dhe për besimtarët, edhe Xheneti, edhe Xhehenemi janë mëshirë. Në suren Rrahman thuhet:

“Mbi të dy dërgohet flakë zjarri e përhapur dhe një tym krejt i kuq (ose bakër i shkrirë), kurse ju nuk mundeni ta mbronni veten. Dhe, tani, cilën nga të mirat e Zotit tuaj e mohoni?”⁵¹

Këto ajete na tregojnë neve këtë: Mbi ta do të lëshohen zjarre të frikshme që mund të krahasohen vetëm me efektin e bombës atomike ose temperaturën në qendër të diellit. Ja pra, menjëherë pas lajmërimit të dërgimit të një zjarri të tillë, Kurani i pyet njerëzit dhe xhindet: “Cilën nga të mirat e Zotit tuaj po përgënjeshtrojnë?” Ç’është e mira për të cilën aludohet këtu? Po qe se Xhehenemi me të gjithë tmerrin e vet, duke shkaktuar frikë dhe drojë në zemrën e besimtarit, për pasojë, duke ndikuar te ai për ta rregulluar jetën, kjo do të thotë se frikësimi dhe paralajmërimi me anë të Xhehenemit është një e mirë.

Ashtu siç është Xheneti faktor për t’i shtyrë njerëzit e pjekur drejt majave të larta, edhe Xhehenemi është shkak që njerëzit ende të paformuar ta fusin nën një kontroll serioz jetën e tyre nga frika e tij. Po, Xhehenemi është si një zjarr i ndezur në një rrugë të rrezikshme. Ai e ruan njeriun për të mos hyrë në atë rrugë. Kurse Xheneti është një sofër e shtruar në rrugën e drejtë e të orientuar dhe e fton njeriun në atë rrugë. Kështu, që të dy bëhen mirësi veç e veç për njerëzit që janë në gjendje ta mendojnë përfundimin!

Të vërtetën e Xhenetit dhe Xhehenemit, Kurani e trajton në mbi njëqind e njëzet vende, duke e përshkruar në mënyrë të përmbledhur ose të hollësishme. Në këto përshkrime, duke bërë tablotë

⁵⁰ Fexhr, 27-30.

⁵¹ Rrahman, 35-36.

përkatëse edhe të Xhenetit, edhe të Xhehenemit, Kurani aludon për bashkëshoqërimin shpirt-trup. Fytyra e njeriut që hyn në Xhenet është e lumtur, gjë që është shprehje e kënaqësisë shpirtërore. Ndërkaq, atje ka edhe nga të gjitha të mirat që ia do zemra. Atje ai shoqërohet nga gratë dhe hyritë, gjë që është shprehje e kënaqësive trupore.

Pendimet e njerëzve të Xhehenemit, vuajtjet që ua bëjnë ndërgjegjet t'u kullojnë gjak, janë gjithmonë shpirtërore, vetëm se specifika të tilla si hyrja në zjarrin që flakëron, ndërrimi i lëkurëve të djegura menjëherë me të reja me qëllim që t'u vazhdojë vuajtja dhe mundimi, dëshmimi i gjymtyrëve kundër tyre janë lloje ndëshkimesh e mundimesh krejtësisht të posaçme vetëm për trupin.

Fakti që ne prekëm nën këtë titull çështjet e Xhenetit dhe Xhehenemit, ishte vetëm për të tërhequr vëmendjen për aludimet e Kuranit në bashkëshoqërimin shpirt-trup. Kurse kjo temë është e veçantë, më vete dhe e gjatë.